

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií, Katedra politologie

Daniel Urbánek

**Vybrané aspekty zahraniční politiky
USA v kontextu procesu dekolonizace**

Bakalářská práce

Praha 2016

Autor práce: **Daniel Urbánek**

Vedoucí práce: **PhDr. Michael Romancov, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2016**

Bibliografický záznam

URBÁNEK, Daniel, 2016. *Vybrané aspekty zahraniční politiky USA v kontextu procesu dekolonizace*. Praha, 53 s. Bakalářská diplomová práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Michael Romancov, Ph.D.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá postojem Spojených států amerických vůči procesu dekolonizace, přičemž jejím cílem je identifikovat, zda se americká jednání v tomto kontextu řídila idealistickými či realistickými motivy. Po stručném vymezení těchto dvou paradigmat a popisu toho, jak americká zahraniční politika funguje a kdo jsou její hlavní aktéři, seznamuje práce čtenáře s tradicemi, jimiž je tato politika dodnes ovlivňována – především pak jde o tradici izolacionismu. Hlavní část práce je rozdělena na dva úseky – v prvním probíhá analýza čtyř politických programů, týkajících se Spojených států, konkrétně Monroeovy doktríny, 14 bodů prezidenta Wilsona, Atlantické charty a Charty OSN. V rámci této analýzy je důraz kladen jednak na vliv těchto programů na koloniální systém, jednak na určení, zda splňují spíše idealistické či realistické charakteristiky. Druhý úsek pak nabídne případovou studii zaměřenou na Suezskou krizi, tedy na moment, kdy Spojené státy reálně zasáhly proti evropským koloniálním mocnostem.

Abstract

This bachelor thesis is focused on position of the United States of America towards the process of decolonization and its purpose is to identify if American steps in this context were guided by idealistic or realistic motives. After a short definition of these two paradigms and description of the mechanism of American foreign policy the thesis introduces traditions affecting that policy, mostly focusing on the tradition of isolationism. Main part of the thesis is divided into two segments – in the first one, four political programs concerning the United States are analyzed, sources being the Monroe Doctrine, the Fourteen Points of President Wilson, the Atlantic Charter and the UN Charter. In this part, contribution of these programs to the process of decolonization is emphasized together with the identification of idealistic or realistic characteristics. The second segment offers a case study focused on the Suez Crisis – the moment, when the United States practically intervened against European colonial powers.

Klíčová slova

Spojené státy americké, zahraniční politika, kolonialismus, dekolonizace, idealismus, realismus, Suezská krize

Keywords

The United States of America, foreign policy, colonialism, decolonization, idealism, realism, The Suez Crisis

Rozsah práce: 109 646 znaků včetně mezer

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely

V Praze dne 10.05.2016

.....

Daniel Urbánek

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu této práce, PhDr. Michaelu Romancovovi, Ph.D., za všechny přínosné konzultace a řadu užitečných připomínek. Dále bych chtěl poděkovat knihovně TGM v Jinonicích za cenné rady ohledně citačních norem, a v neposlední řadě také svým rodičům.

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

Vybrané aspekty zahraniční politiky USA v kontextu procesu dekolonizace

Projekt bakalářské práce

Autor:

Daniel Urbánek

Politologie a mezinárodní vztahy

LS 2014/2015, 2. ročník

Vedoucí práce:

PhDr. Michael Romancov, Ph.D.

.....

V Praze dne 29.5.2015

Charakteristika tématu:

Kolonizace, tedy obsazování cizího území a jeho osidlování, a dekolonizace, neboli osamostatnění koloniálních držav od ‚mateřských zemí‘, jsou jevy, ovlivňující světové dění do dnešního dne. Ačkoliv poslední dekolonizační procesy probíhaly v 80. letech 20. století, jejich vliv je dodnes patrný na mnoha úrovních – stopy kolonizace a dekolonizace lze vysledovat ve vnitropolitických problémech Afriky a Asie, v přístupu bývalých kolonizátorů k nyní suverénním státům, nebo ve vzájemných vztazích nejvýznamnějších aktérů současné mezinárodní politiky.

Ačkoliv Spojené státy nepatřily mezi tak významné koloniální velmoci, jakými byli Velká Británie nebo Francie, jejich pozice supervelmoci proces dekolonizace ve velké míře ovlivnila. Stejně tak samotný průběh Studené války, v níž se mj. čerstvě dekolonizovaná území stala místy nepřímých střetů USA a SSSR, hrál v jejich následném vývoji významnou roli.

Předběžné cíle práce a výzkumné otázky:

Jakou měrou ovlivnily Spojené státy vznik nových, dříve kolonizovaných států? Jaký byl jejich vliv na vývoj těchto zemí v prvopočátcích jejich samostatnosti? Měly Spojené státy vliv na jejich modernizaci? Jak proces dekolonizace ovlivnil vztahy Spojených států a evropských velmocí?

Práce bude rozdělena do dvou hlavních částí – první se bude věnovat analýze klíčových dokumentů a oficiálních přístupů, ovlivňujících zahraniční politiku Spojených států, jako byly například Monroeova doktrína nebo Charta OSN. V části druhé pak budou představeny vybrané případy, v nichž se vliv Spojených států projevil nejpatrněji, především pak Suezská krize.

V první části bude práce vycházet především z primárních zdrojů – samotných doktrín, smluv a chart, v části druhé primárně z odborných titulů zabývajících se problematikou dekolonizace, přičemž bude největší důraz kladen na zmínky o roli Spojených států.

Cílem práce bude přiblížit, jak velkou roli hrály Spojené státy a zároveň i studená válka v procesu emancipace primárně afrických a asijských států, a zároveň zjistit, jak tato role ovlivnila jejich budoucí vztahy s bývalými koloniálními velmocemi. Cílem nebude zmapování všech událostí, v nichž Spojené státy zasáhly do světového dění v době dekolonizace – namísto toho bude vybráno několik nejpodstatnějších faktorů, ovlivňujících dekolonizaci a zahrnujících Spojené státy.

Předběžná osnova práce:

1. Úvod
2. Vymezení pojmů
3. Cíl práce – výzkumné otázky, hypotézy
4. Aktéři zahraniční politiky USA
5. Analýza vybraných zahraničně-politických dokumentů týkajících se USA
 - 5.1. Monroeova doktrína
 - 5.2. Wilsonových 14 bodů
 - 5.3. Atlantická charta
 - 5.4. Charta OSN
6. USA a dekolonizace
 - 6.1. Mezinárodní konference o Kongu
 - 6.2. Suezská krize
 - 6.3. Marshallův plán, Holandsko a Indonésie
 - 6.4. Britské stažení se z Indie
 - 6.5. Vybrané aspekty působení USA v Africe
7. Vliv Studené války na rozpad koloniálních velmocí
8. Vliv Studené války na čerstvě dekolonizovaná území
9. Závěr

Předběžné zdroje:

BARŠA, Pavel. *Hodina impéria: zdroje současné zahraniční politiky USA*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 151 s. ISBN 80-210-3114-x.

DAWSON, R. & ROSECRANCE, R.. 1966. *Theory and Reality in the Anglo-American Alliance*. World Politics, vol. 19, issue 01, pp. 21-51. Available from: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14794012.2012.698566>.

FERRO, Marc. *Dějiny kolonizací: od dobývání po nezávislost 13.-20. století* [online]. První vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, 503 s. ISBN 978-80-7106-021-5.

GILDERHUS, M. 2006. *The Monroe Doctrine*. Presidential Studies Quarterly, vol. 36, issue 1, pp. 5-16. Available from: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1741-5705.2006.00282.x>.

GOUDA, Frances a Thijs Brocades ZAALBERG. *American visions of the Netherlands East Indies/Indonesia: US foreign policy and Indonesian nationalism, 1920-1949* [online]. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2002, 382 s.

HEIDEKING, Jürgen a Christof MAUCH. *Dějiny USA*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 464 s. ISBN 978-80-247-2894-0.

HERRING, George C. *From colony to superpower: U.S. foreign relations since 1776* [online]. New York: Oxford University Press, 2008, xvi, 1035 s. ISBN 9780195078220.

KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi* [online]. 3. vyd. Praha: Prostor, 1999, 946 s. ISBN 80-7260-025-7.

KRÁTKÝ, Karel. *Marshallův plán: příspěvek ke vzniku studené války*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 541 s. ISBN 978-80-7380-185-4.

NÁLEVKA, Vladimír. *Čas soumraku: rozpad koloniálních impérií po druhé světové válce*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2004, 199 s. ISBN 80-7254-495-0.

NÁLEVKA, Vladimír. *Studená válka*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2003, 234 s. ISBN 80-7254-327-x.

SMITH, S. 2012. 'America in Britain's place?'. Journal of Transatlantic Studies, vol. 10, issue 3, pp. 252-270. Available from: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14794012.2012.698566>.

SUCHÝ, Petr. *Reagan a říše zla: vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981-1989*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004, 283 s. ISBN 80-7325-046-2.

TINDALL, George Brown a David E SHI. *Dějiny Spojených států amerických*. 5., dopl. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, 904 s. ISBN 978-80-7106-588-3.

WANNER, Jan. *Bitva o Suez: studená válka, druhý arabsko-izraelský konflikt a britsko-francouzská intervence v Egyptě*. 1. vyd. Praha: Libri, 2006, 552 s. ISBN 80-7277-298-8.

WEISS, Thomas George a Sam DAWS. *The Oxford handbook on the United Nations*. 1st pbk. ed. Oxford: Oxford University Press, 2008, xxviii, 810 s. ISBN 978-0-19-956010-3.

Obsah

Úvod.....	2
Cíle práce	3
Struktura a zdroje práce	3
Metodologie	4
1 Teoretické ukotvení – idealismus a realismus	5
1.1 Historické kořeny	5
1.2 Základní vymezení	8
1.3 20. století a první velká debata v mezinárodních vztazích.....	9
2 Aktéři zahraniční politiky USA	10
2.1 Prezident jako vrchní velitel ozbrojených sil	10
2.2 Hlavní aktér zahraniční politiky?	12
3 Tradice zahraniční politiky USA	14
3.1 Otcové zakladatelé a dopis na rozloučenou George Washingtona	14
3.2 19. století a falešný izolacionismus.....	17
4 Analýza politických programů	19
4.1 Monroeova doktrína	19
4.2 Wilsonových 14 bodů	23
4.3 Atlantická charta	28
4.4 Charta OSN	32
5 Případová studie: Suezská krize	34
5.1 Předvečer krize – britská dekolonizační politika v Indii a Africe.....	35
5.2 Spojené státy proti zbytku světa.....	36
5.3 Suezský průplav jako symbol konce impérií	40
Závěr	43
Summary	45
Použitá literatura	47

Úvod

Spojené státy americké se nikdy neřadily mezi skupinu nejvýznamnějších koloniálních velmocí. Ačkoliv se svou zahraniční politikou také snažily rozšířit své působení do okolních území, například ziskem vlivu na Kubě a Filipínách po Španělsko-americké válce v roce 1898, evropským koloniálním velmocím se v tomto směru nikdy nevyrovnaly. Zatímco tyto velmoci však v průběhu 20. století postupně přišly o svá zámořská panství, Spojeným státům se podařilo vybudovat si pozici světového hegemona, respektive jednoho ze dvou hegemonů¹ vedle Sovětského svazu.

Následná studená válka mezi těmito celky představovala pro mezinárodní řád určující prvek, který logicky ovlivnil většinu světového dění. Paralelně probíhající proces dekolonizace, během něhož koloniální državy postupně získávaly samostatnost na svých metropolích, tak nebyl ovlivněn pouze první a druhou světovou válkou, ale i konfliktem mezi západním a východním blokem. Nutno podotknout, že průběh dekolonizace započal mnohem dříve – samotné Spojené státy se od mateřské země odtrhly již v 18. století a ve století následném pak následovalo osamostatnění řady zemí Latinské Ameriky. Ve 20. století se tak dekolonizace týkala především Asie a Afriky.

Více než první světová válka narušila koloniální systém válka následná – po roce 1945 došlo v Evropou ovládaných zemích k vlně vzednutí národněosvobozeneckých hnutí a k následnému rozpadu koloniálního systému. Na politické mapě světa se tím pádem objevila řada zemí, z ekonomického a sociálního hlediska neschopných se poměřovat se zbytkem světa. To vedlo k jejich ovlivňování mocnějšími státy, jež mohlo v nejzazším případě vést až k tzv. zástupným válkám (*proxy wars*). Role vznikajícího hegemona, potažmo jednoho z hegemonů, tak Spojeným státům zajistila důležitou figuru v šachové partii, jíž mezinárodní vztahy druhé poloviny 20. století byly – ačkoliv nejvýraznější úlohu v průběhu dekolonizace pochopitelně sehrála skomírající evropská impéria a jejich emancipující se kolonie, vliv jednoho ze dvou nejvýznamnějších aktérů, majícího navíc s kolonialismem osobní zkušenost, by neměl být opomíjen.

¹ Hegemonem se rozumí stát schopný rozšířit svá pravidla do rámce mezinárodního systému a tím de facto vytvořit nový politický řád. Takto hegemona definuje například Immanuel Wallerstein, který dále rozlišuje mezi impériem a hegemonom, přičemž impérium stojí na pomyslném žebříčku o stupeň výše – hegemon je i přes své výsadní postavení nucen akceptovat autonomii ostatních států (Hildebrandt, 2009, s. 13-14). Studenou válku tak lze chápat jako souboj o to, kdo se nakonec stane dominujícím světovým hegemonom.

Cíle práce

Práce si klade za cíl identifikovat, jak se zahraniční politika Spojených států stavěla k problematice kolonialismu, přičemž se bude věnovat jak její rétorické, tak praktické rovině – po rozboru určitých politických programů bude analyzován jeden konkrétní moment, kdy se americká politika dostala do střetu s koloniálními mocnostmi. V této druhé části dojde oproti odevzdané tezi k určitému zúžení – praktická úroveň bude zkoumána pouze na jednom nejvýraznějším případě, zatímco zbylé problematiky budou postupně zmíněny v průběhu textu. Toto vymezení, podobně jako úprava výzkumné otázky, je nutné z hlediska rozsahu práce, jelikož každý z původně naplánovaných bodů by vydal na samostatnou studii. Z obdobných důvodů budou i závěrečné dvě kapitoly, uvedené v tezi a zabývající se vlivem studené války, začleněny do předchozího textu.

Struktura a zdroje práce

Kapitoly textu budou pomyslně rozděleny do tří ústředních bloků – teoretického, historického a analytického. V rámci první části bude představeno teoretické ukotvení práce a struktura zahraniční politiky Spojených států. V druhém bloku budou nastíněny tradice amerických zahraničněpolitických koncepcí, důraz bude kladen na postupné rozvolňování počátečního izolacionismu. Analytická část pak bude sama rozdělena na dva úseky – v prvním proběhne rozbor vybraných politických programů, jejichž výběr závisel na následujících podmínkách:

- 1) Jedná se o program, doktrínu nebo chartu, týkající se Spojených států a mající zásadní význam na budoucí formování jejich zahraniční politiky.
- 2) Program, doktrína nebo charta se buď explicitně, nebo implicitně věnuje kolonialismu.
- 3) Program, doktrína nebo charta byla akceptována mezinárodním společenstvím.

Na základě těchto bodů byly k analýze vybrány čtyři programy: Monroeova doktrína, 14 bodů prezidenta Wilsona, Atlantická charta a Charta OSN. Druhá část se přesune do oblasti reálné politiky a nabídne případovou studii zaměřenou na Suezskou krizi roku 1956 jakožto na zásadní spor Spojených států a evropských koloniálních velmocí.

Práce bude vycházet z monografií, periodické literatury i primárních zdrojů – z těch předně v první části třetího bloku, tedy v analýze politických programů. V rámci monografií se zahraniční politice Spojených států obsáhle věnuje Henry Kissinger ve svém *Umění diplomacie*, přínosném krom jiného množstvím přímých citací nejvyšších státních představitelů. Dekolonizace je předmětem díla *Čas soumraku* Vladimíra Nálevky nebo *Dějiny kolonizací* Marca Ferra – oba autoři se snaží stručně nastínit podmínky, v nichž kolonizované státy získávaly nezávislost. Konkrétně rozpad britského impéria podrobněji zkoumá David Sanders v knize *Losing an Empire, Finding a Role*. Suezská krize je pak obsáhle rozebrána v publikaci Keitha Kyleho příhodně nazvané *Suez: Britain's end of Empire in the Middle East*. Přínosem této práce oproti stávajícímu poznání by mělo být jednak propojení zahraniční politiky Spojených států s procesem dekolonizace a jednak rozbor toho, jakými motivacemi se americké jednání v tomto kontextu řídilo.

Metodologie

Z hlediska metodologie bude práce vycházet z empiricko-analytického přístupu – nebude vyvíjena snaha působit normativně, dosažené poznatky budou nestranně prověřovány a důraz bude kladen na jejich dodatečnou ověřitelnost. Vzhledem ke zvolenému tématu bude využita deskriptivní metoda, především pak v historickém bloku, jehož časový rámec je vymezen na období od vzniku Spojených států po zavedení Monroeovy doktríny v roce 1823. Třetí blok pak chronologicky naváže a pomocí záchytných bodů v podobě analyzovaných programů se přesune až k 60. létům 20. století, přičemž pro práci nejzásadnějším bude období od první světové války do roku 1956. Cílem práce není komplexní rozbor zahraniční politiky Spojených států v tomto období, nýbrž analýza zvolených témat souvisejících s kolonialismem, především pak s dekolonizací probíhající po první a druhé světové válce. Zvláštní důraz je kladen na rozpad britského impéria, určitá pozornost však bude věnována i dalším evropským mocnostem.

Teoretický rámec práce se bude opírat o idealistické a realistické paradigma. Tento přístup byl zvolen především z toho důvodu, že se i přes historicitu tématu nabízí paralela se současnými diskuzemi o skutečných cílech jednání Spojených států. Je tedy záhodno posoudit, jak se americká politika vyvíjela v období, kdy se z původně britské kolonie stával aktér významnější než samotná Velká Británie. Jak v případě

analyzovaných programů, tak v rámci následné případové studie se práce bude snažit určit, zda v rozhodování zahraniční politiky hrály větší roli idealistické nebo realistické faktory.

Základní hypotézou je, že Spojené státy využily procesu dekolonizace, aby zbavily Evropu velmocenského potenciálu, o nějž následně soupeřily se Sovětským svazem. K tomuto přechodu od éry evropských impérií k budoucí americké hegemonii jim měla napomoci idealistická rétorika, jejímž prostřednictvím byl odsouzen evropský imperialismus a pomocí které tak byly koloniální mocnosti postaveny do morálně nevýhodné pozice. S ohledem na tuto hypotézu by v průběhu práce měla být zodpovězena výzkumná otázka: *Nesla se zahraniční politika Spojených států v období dekolonizace v duchu idealistické tradice?*

1 Teoretické ukotvení – idealismus a realismus²

Politické myšlení se v průběhu dějin rozvětvilo do nesčetného množství směrů, z nichž každý si našel své opodstatnění a své zastánce. Všechny tyto linie však lze zastřešit dvěma kategoriemi – těmito „ideálními typy“ jsou realismus a idealismus (Herz, 1951, s. 17). Odlišeny od stejnojmenných pojmů v klasické filozofii, politický realismus ve své tradiční podobě obvykle popisuje svět takový jaký je, zatímco politický idealismus ve větší míře směřuje k tomu, jaký by svět měl být.

1.1 Historické kořeny

Zatímco za zakladatele realistické tradice je obecně považován athénský historik Thukydides, poskytující v 5. století před naším letopočtem v díle *Dějiny peloponéské války* základy konceptu rovnováhy moci, idealismus nachází své kořeny u filozofie stoiků – částečně opět v Řecku, kde je tento směr zosobněn Zenonem z Kithia, především ale v Římě, kde se ke stoicismu hlásili někteří z nejvyšších představitelů impéria – Marcus Tullius Cicero, Seneca, nebo Marcus Aurelius. Zatímco většina

² Ačkoliv primární koncepcí aplikovanou na případ Spojených států bude idealismus, tato kapitola z důvodu jeho dichotomického vymezení stručně zmíní i realistický přístup.

klasických řeckých filozofů, jakými byli Platon nebo Aristoteles, se totiž partikularisticky zabývala vnitřním uspořádáním jednotlivých polis, římská říše pokrývala mnohem větší území a její vůdci tak museli k politickým otázkám přistupovat více univerzalisticky.

Z tohoto univerzalistického pohledu plyne krom jiného i stoické přesvědčení, že krom zákonných norem jednotlivých městských nebo státních útvarů existují i všeobecné normy a zákony, vztahující se na lid jako celek. To dává základ konceptu přirozeného práva, vycházejícího ze společného lidského rozumu – kupříkladu Marcus Aurelius pak zachází ještě dál a mluví o světových zákonech, vytvářejících z lidí světoobčany a ze světa jednu velkou polis (Drulák, 2010, s. 35). Jak myšlenku přirozeného práva a s tím spojené mírové spolupráce, tak Cicerův koncept spravedlivé války přebírá ve středověku řada teologických myslitelů, v jejichž spisech lze najít další články vývoje idealistické tradice.³ Vize přirozeného práva, rozšířena například sv. Augustinem nebo Tomášem Akvinským, se vyznačovala na svou dobu neobvyklým prvkem – v rámci svého universalismu spatřovala jednotlivce jako středobod politického uspořádání (Drulák, 2010, s. 37).

Sekularizaci přirozenoprávní tradice provedl na pomezí 16. a 17. století duchovní otec mezinárodního práva, nizozemský právník Hugo Grotius. Ten odebrává význam tzv. Božímu zákonu, který jeho teologičtí předchůdci nadřazovali nad přirozené právo, ale stejně jako oni věří v důležitost přirozeného práva, stojícího nad právem pozitivním, uměle vytvořeným. O sto let později nachází idealistická tradice oporu ve spisu *K věčnému míru* pruského osvícenského filozofa Immanuela Kanta, přizpůsobujícího stoické myšlenky realitě vestfálského systému. Kant sice v duchu realismu poukazuje na zlovolnost lidské přirozenosti – například jí přisuzuje sklon vládců k vedení válek, avšak zároveň v odkazu na Grotia poukazuje na fakt, že morální vlohu k ovládnutí tohoto „zlého principu“ lze vypozařovat právě v dodržování mezinárodního práva, k čemuž nejsou státy ani jejich vůdci žádnou vnější silou nuceni (Kant et al., 2013, s. 115). Kant dále představuje svou verzi společnosti žijící v trvalém míru – v tomto podání jde o společnost organizovanou v republikánském zřízení, přičemž mezinárodní vztahy mají být založeny na federalismu svobodných států. Kantovým zásadním

³ Idealistická tradice je často označována jako liberálně-idealistická, a to předně z toho důvodu, že samotný pojem „idealismus“ málokdy slouží k sebeidentifikaci jeho zastánců a je využíván spíše realisty jakožto negativní nálepka pro jejich oponenty (Drulák, 2010, s. 72).

argumentem je, že pokud by o vypovězení války rozhodovali samotní občané, k žádným válkám by nedocházelo, neb jsou to právě oni, kdo takovým konfliktem nejvíce trpí.⁴

Takzvané „dlouhé 19. století“, období mezi Velkou francouzskou revolucí a první světovou válkou, je význačné četnými pokusy o formulování empiricky testovatelných výpovědí o mezinárodních vztazích. Výrazným prvkem této doby byl i důraz na ekonomickou rovinu – především je patrná návaznost na skotského osvícence Adama Smithe, považovaného za otce liberálního způsobu myšlení v ekonomii (Drulák, 2010, s. 42). Dle jeho konceptu neviditelné ruky trhu se účastníci obchodních vztahů chovají sobecky, avšak tyto jejich akty vedou v konečném důsledku k dobru celku, což se dle liberálního, potažmo idealistického uvažování dá analogicky přenést i do prostředí mezistátních politických vztahů.

Za nejvýraznější ztělesnění idealismu v 19. století však lze spolu se socialismem označit liberální nacionalismus, linii vznikající spojením vestfálského principu teritoriální suverenity a prvků liberální demokracie. Dle liberálního nacionalismu je mezinárodní systém tvořen rovnými a svobodnými národními státy, jež spolu mírově kooperují a díky sdílené představě o právu státu na sebeurčení tento směr zároveň představuje i specifický typ internacionalismu. Liberální nacionalisté čerpají, krom jiného, i z myšlenek Johanna Gottfrieda Herdera, německého filozofa a kazatele. Ten tvrdí, že lidstvo je rozděleno do různých jazykových kulturních skupin – jejich hranice však byly dle liberálních nacionalistů modifikovány panovníky a zvýhodněnými třídami (Barša, 2007, s. 25-26). V tomto ohledu lze u liberálních nacionalistů najít jistou analogii s procesem kolonizace, během kterého byla kolonizovaná území rozdělována bez ohledu na etnické nebo náboženské složení jejich obyvatelstva.

Na konci 19. století se však vedle liberálního nacionalismu začal adaptovat také do realismu zasazený expanzionistický ultranacionalismus. Do toho se řadila především různá fašistická hnutí, která využívala rozvoje demokracie národních států pro svou vlastní potřebu, odmítaje přitom myšlenku univerzální rovnosti. Nacionalismus se v této době, i pod vlivem koloniálního rozdělování světa evropskými mocnostmi na přelomu 19. a 20. století, částečně odpoutal od svých idealistických kořenů a přeměnil se

⁴ Tento postoj později částečně převzal i G. W. Bush, který na tiskové konferenci po svém druhém zvolení do úřadu prezidenta v roce 2004 odůvodnil plán šíření demokracie na Blízkém východě tím, že demokratické režimy spolu neválčí (Garton Ash, 2006, s. 196-197). Představa o šíření demokratických institucí jakožto stavebním kameni mírového soužití je ostatně od počátku základem amerického způsobu uvažování (Kissinger, 1999, s. 27).

v agresivní alternativu liberálního internacionalismu (Barša, 2007, s. 26). Zmiňovaná fašistická hnutí do značné míry způsobila krizi idealismu, která vyvrcholila po druhé světové válce nástupem realismu jakožto dominujícího přístupu v mezinárodních vztazích.

1.2 Základní vymezení

Realismus coby nejkoherentnější tradici mezinárodních vztahů lze vymežit pěti základními charakteristikami: (1) Ústřední otázkou mezinárodního systému je dle realistů moc⁵, jejíž shromažďování je základním cílem všech aktérů a jejíž rozložení systém nejlépe charakterizuje. (2) Z hlediska moci je zásadním prvkem vojenská síla. (3) Válka je nikdy nepohasínajícím prvkem mezinárodních vztahů – podobně jako u Thomase Hobbesa, jehož dílo je pokládáno za jeden ze zdrojů realistické tradice a v jehož pojetí přirozeného stavu je lidský život krátký, brutální a plný právě konfliktů o moc (Hobbes et al., 2009, s. 89). Podle realistů není trvalý mír mezi národy dosažitelným stavem. (4) Primárním aktérem mezinárodních vztahů jsou národní státy, přičemž všichni ostatní aktéři jsou pouze jejich nástroji. (5) Tyto státy se chovají racionálně (Drulák, 2010, s. 55).

Liberálně-idealistická tradice obdobně vychází z pěti základních předpokladů: (1) Zajištění míru je možné skrze šíření mezinárodních demokratických institucí. Tyto mezinárodní instituce by měly korigovat vztahy mezi státy, ale zároveň zachovávat jejich nezávislost. V tomto a dalším bodě lze vysledovat analogii se zmiňovaným argumentem Immanuela Kanta – pokud demokracii chápeme jako nejvyšší stupeň vyjádření názoru lidu, její šíření snadno zabrání případným konfliktům, neb samotný lid si nikdy dobrovolně nezvolí vstoupit do války. (2) Pokud by lidé jednali racionálně, uvědomili by si, že se válka nevyplatí – v tomto bodě je patrná jistá paralela s pátou charakteristikou realismu, avšak idealisté s racionitou aktérů automaticky nepočítají. Spoléhají spíše na Smithův koncept neviditelné ruky, zajišťující, že národní zájmy se prolnou s těmi mezinárodními. (3) Princip kolektivní bezpečnosti by měl nahradit princip svépomoci. Tento bod vyžaduje, aby bylo možné jednoznačně určit agresora a pro jeho pacifikaci zorganizovat silnější koalici (Evans a Newnham, 1998, s. 305).

⁵ Podle definice Hanse Morgenthaua je moc chápána jako vztah dvou aktérů, z nichž jeden ji vykonává a na druhém je vykonávána. Ten, kdo ji vykonává, ovlivňuje jednání druhého, a ten své cíle přizpůsobuje cílům vykonavatele moci, i pokud jsou v rozporu s jeho vlastními zájmy (Drulák, 2009, s. 180).

(4) Zpochybněna je role státu coby nejvýraznějšího aktéra mezinárodního systému. V idealistickém pojetí mají mnohem větší význam mezinárodní instituce, nadnárodní i vnitrostátní firmy a subjekty a v neposlední řadě jednotlivci. (5) Na rozdíl od realismu se idealismus nesoustředí pouze na „vysokou politiku“ – namísto dominance mocenské a bezpečnostní sféry uznává i význam dalších dimenzí, například hospodářské, kulturní nebo etické (Drulák, 2010, s. 73).

1.3 20. století a první velká debata v mezinárodních vztazích

Liberální internacionalismus, už tak oslabený fašistickými hnutími využívajícími jeho slabostí, začal ve větší míře ztrácet na síle na konci první světové války. Mírové dohody, ukončující tento konflikt, totiž nebyly podepsány s vidinou spravedlivého uspořádání světa, ale s cílem ještě více oslabit už tak pokořené státy, které z války vyšly poraženy (Barša, 2007, s. 28). Období 30. let pak poukázalo na další značné nedostatky idealistického přístupu. Mezinárodní organizace nebyly schopny svými předpisy a nařízeními ovlivnit světové dění – například zamezit rozpínavou politikou Německa, Japonska a Itálie – a ukazovalo se, že válka, kterou měl tento systém vyškrtnout z možných alternativ řešení konfliktních situací, zůstala reálným nebezpečím. Demokratické uspořádání, jež mělo dle idealistů zaručit vyloučení války jako alternativy, se ukázalo být snadno narušitelné nacionalistickými a fašistickými demagogy, což nabízelo realistům prostor pro opakování jejich argumentu o lidské přirozenosti (Barša, 2007, s. 30-31).

Tyto aspekty vedly k tomu, že Edward H. Carr koncem 30. let zahájil první velkou debatu v mezinárodních vztazích, když takzvané idealisty označil za „utopisty“ a obvinil je z toho, že přílišným důrazem na ideové konstrukce opomíjí vzít v potaz mnohem důležitější faktor moci (Drulák, 2010, s. 48). Následný vývoj, předně pak nástup studené války, ukázal, že mírové vztahy mezi státy a jejich široká spolupráce nebudou zdaleka tak rozšířenými jevy jako konflikt, byť v tomto případě šlo o konflikt nepřímý. Z této první velké debaty tedy vítězně vychází realistický přístup k mezinárodním vztahům, za jehož teoretický základ je v polovině 20. století považováno dílo zmiňovaného Hanse Morgenthaua *Politika mezi národy*.

2 Aktéři zahraniční politiky USA

Dle článku II Ústavy Spojených států amerických přísluší výkonná moc prezidentovi, který dohlíží na to, aby byly veškeré zákony svědomitě dodržovány.⁶ Zároveň je podle tohoto článku velitelem ozbrojených sil a také uzavírá mezinárodní smlouvy (USA, 2016) – v tomto ohledu je však jeho pravomoc omezena, neboť tak může činit pouze se souhlasem Senátu, jehož dvě třetiny přítomných členů se musí vyjádřit pro návrh. Tento systém odráží filozofii brzd a protivah, která měla vliv na tvorbu celé ústavy a která i dnes zajišťuje, že žádná ze základních třech složek moci – legislativa, exekutiva a jurisdikce – nepřekročí meze své působnosti. Nejznámějším příkladem využití této konkrétní brzdy prezidentovy pravomoci bylo odmítnutí Senátu schválit vstup Spojených států do Společnosti národů po první světové válce, čemuž se práce bude ještě dále věnovat.

2.1 Prezident jako vrchní velitel ozbrojených sil

Systém brzd a protivah funguje i v otázce vedení ozbrojených vojsk – prezident je sice dle článku II jejich vrchním velitelem, avšak pravomoc vyhlásit válku přísluší podle článku I Kongresu. Je ale otázkou, nakolik v tomto ohledu systém skutečně funguje, jelikož válka ve Vietnamu probíhala bez toho, aby ji Kongres oficiálně vyhlásil.⁷ Kongresu v otázce ozbrojených sil připadá dle zmiňovaného článku ještě několik pravomocí, například povolávat a vydržovat vojska, zřizovat loďstvo, nebo vydávat předpisy pro řízení ozbrojených sil. Zároveň Kongres kontroluje pokladnu, a tudíž vyčleňuje i prostředky pro ozbrojené síly, jejichž velitelem je tedy sice prezident, ale z finančního hlediska je v tomto ohledu také vázán Kongresem.

Další z pravomocí prezidenta, oficiálně ukotvených v ústavě, je přijímání velvyslanců a dalších zástupců cizích států, což si řada prezidentů vyložila také jako možnost uznávat jiné země (Janda et al., 1998, s. 247). Hlavními ústavně danými pravomocemi vnitrostátního charakteru pak je informování Kongresu o stavu Unie, vetování zákonů v podobě suspensivního veta, přehlasovatelného dvoutřetinovou

⁶ Prezidentovy pravomoci, primárně pak zmiňovaná kontrola svědomitého plnění zákonů, jsou však v ústavě popisovány velmi stručně a vágně, což vede k řadě různých sporů a interpretací.

⁷ Ačkoliv je vietnamská válka nejznámějším příkladem tohoto jevu, z jedenácti nejvýznamnějších válek, jichž se Spojené státy zúčastnily, bylo Kongresem vyhlášeno pouze pět (Wilson, 1995, s. 291).

většinou obou komor Kongresu, dále pak udělování milostí, nepříliš často prováděné svolávání Kongresu za mimořádných okolností a jmenování úředníků, vyslanců a soudců Nejvyššího soudu, přičemž k tomu je ve značném množství případů opět zapotřebí souhlas Senátu.

Zmiňovaná vágní podoba ústavy, co se týče prezidentových pravomocí, vedla krom jiného k tomu, že jeho inherentní, základní pravomoci byly postupem času rozšiřovány. Děje se tomu tak i přes riziko, že Kongres a soudní systém prezidentův pokus o takové rozšíření odmítnou a tím ho politicky poškodí – primárně proto, že pokud se tomu tak nestane, přenesou se tato prezidentova rozšířená pravomoc i na jeho nástupce ve formě precedentu.

V historii Spojených států by se našlo jen málo prezidentů striktně lpících na ctění oficiálních limitů svých pravomocí. Mnohem častější je přístup popisovaný tzv. *stewardship theory*, teorií formulovanou Theodorem Rooseveltem, podle níž má prezident možnost činit cokoli, co mu není výslovně zakázáno ústavou nebo právní normou (Sussman a Daynes, 2007, s. 2). Rooseveltovi je tak přiznávána zásluha o tranzici prezidentského úřadu od pasivity směrem k síle a aktivitě – za jeho působení získalo prezidentství více agresivní, asertivní a dynamickou podobu. V souvislosti s tím bývá vůdce státu, snažící se rozšiřovat pole své působnosti a obcházející jednání s legislativou, označován za tzv. imperiálního prezidenta. Tento pojem využívá například historik Arthur M. Schlesinger ve své knize *The Imperial Presidency* z roku 1973, varující před skutečností, že úřad prezidenta a jeho zvyšující se moc se začíná vymykat představě o udržitelném rozdělení moci. Jiní autoři zase uvádějí, že je chyba hovořit o imperiálním prezidentství jako o nadčasovém fenoménu, jelikož každý prezident se svým úřadem nakládá jinak a v některých případech může v důležitých otázkách hrát znatelně menší roli (Wilson, 1995, s. 190).

Kongres dle ústavy disponuje řadou pravomocí, jak prezidentovu moc limitovat – v nejzazším případě může dojít až k jeho odvolání, tzv. *impeachmentu*. V některých ohledech však prezidentova rozhodnutí nemusí zastavit ani ústavně daná omezení – kupříkladu zmiňovaný článek II implicitně uvádí nutnost „doporučení a souhlasu“ (USA, 2016) Senátu při podepisování mezinárodní smlouvy, avšak kromě těchto tzv. *treaties* patří do prezidentova repertoáru i tzv. *executive agreements*, internacionální

obdoba *executive orders*.⁸ Tyto mezinárodní smlouvy, ač nezanesené v ústavě, nejsou odlišené od těch schvalovaných Senátem v žádném ohledu krom schvalování samotného, a ačkoliv nemohou být využívány mimo rámec prezidentových klasických pravomocí, mohou být považovány za další aspekt narušující zdravé fungování systému brzd a protivah. Především po druhé světové válce se tento způsob zřizování mezinárodních závazků stal tím primárním – mezi lety 1947 a 2006 uzavřely Spojené státy přes 17 tisíc mezinárodních smluv, z nichž pouze 6 % nechal prezident schválit Senátem. Do nástupu F. D. Roosevelta do funkce v roce 1933 přitom prošlo senátním schvalováním 40 % takových smluv (Krutz a Peake, 2009, s. 186).

2.2 Hlavní aktér zahraniční politiky?

Z výše uvedeného plyne, že zahraniční politika je v rámci Spojených států záležitost spjatá primárně s osobou prezidenta. Ten je sice díky aplikaci systému brzd a protivah do značné míry limitován Kongresem, avšak i díky nejasně stanoveným ústavním pravomocím dokáže řadu těchto omezení úspěšně obcházet. Vzhledem k tomu je jedním z nejdůležitějších aspektů samotná osobnost prezidenta a to, do jaké míry je ochoten riskovat při rozšiřování svých pravomocí. Kupříkladu Andrew Jackson omezoval Kongres proto, že se důsledkem způsobu svého zvolení považoval za zástupce lidu – svého veta proti Kongresu s tímto odůvodněním využil dvanáctkrát, tedy vícekrát, než všichni jeho předchůdci dohromady (Wilson, 1995, s. 173). Kapacity tohoto rozšiřování jsou pak ovlivněny situací, v níž probíhá prezidentovo funkční období – expanze pravomocí je vždy jednodušší během výjimečných stavů. Tak byl prezident Lincoln jedním z prvních, kdo bezprecedentně interpretoval část druhého článku ústavy o svědomitém dodržování zákonů ve svůj prospěch, jelikož svá jednání mohl ospravedlňovat stavem nouze vyvolaným občanskou válkou (Wilson, 1995, s. 174).

Prezident jako primární aktér zahraniční politiky Spojených států pochopitelně nemůže sám sledovat, co se po celém světě děje, a náležitě na to reagovat. Má proto k dispozici řadu institucí, nad nimiž má Kongres minimální kontrolu – mezi nejvýznamnější se řadí ministerstvo zahraničí (*State Department*), Ústřední

⁸ Tato vnitropolitická nařízení, suplující zákony v rámci exekutivy, nevyžadují schválení Kongresu ani soudů. V případě zjevného zneužívání této pravomoci sice existuje možnost podat stížnost ústavnímu soudu, ale obecně platí, že prezident si své rozhodnutí dokáže prosadit. Například mezi lety 1789 a 1956 bylo státními nebo federálními soudy zamítnuto pouze 16 *executive orders*, což je v celkovém počtu zanedbatelné číslo - jen v rozmezí let 1939 a 1942 prezident F. D. Roosevelt vydal 286 těchto nařízení spojených s probíhající válkou (Mayer, 1999, s. 448).

zpravodajská služba (*Central Intelligence Agency*) a Národní bezpečnostní agentura (*National Security Agency*). Na ministerstvo obrany (*Department of Defense*) už má Kongres větší vliv, co se však vojenské strategie týče, prim opět hraje prezident.

Specifická je role ministra zahraničních věcí (*Secretary of State*). Ten až do druhé světové války a s ní spojeného přerodu Spojených států v supervelmoc zastával zásadní roli ve formulaci a provádění zahraniční politiky, avšak po rozšíření zájmů země zařadil prezident tuto oblast do čela svého programu. V souvislosti s tím byla v roce 1947 zřízena i Rada pro národní bezpečnost (*National Security Council*), jejíž personál je častým rivalem právě ministra zahraničí a jejíž síla závisí na povaze vládnoucího prezidenta (Wilson, 1995, s. 294). V čele personálu stojí poradce pro otázky národní bezpečnosti, osobnost zosobňující onoho rivala – výjimkou bylo jediné období v 70. letech, kdy oba posty zastával Henry Kissinger.

Je patrné, že formování a provádění zahraniční politiky je na půdě Spojených států značně komplikovanou záležitostí. Již Tocqueville podotýkal, že jakýkoliv demokratický stát má v této oblasti nevýhodu oproti státům nedemokratickým – jeho přístup totiž musí být do značné míry přístupem otevřeným a veřejným, zatímco pro vládu jednotlivce nebo pro aristokracii je mnohem snazší veškerá důležitá opatření přijímat v tichosti (Tocqueville, 1988, s. 229). Avšak nejen zmiňované režimy mají v tomto směru oproti Spojeným státům výhodu – premiéři mnoha demokracií Západní Evropy mají v otázce zahraniční politiky často volnější ruce, předně díky tomu, že za sebou obvykle mají parlamentní většinu. Oproti tomu ve Spojených státech se Kongres prezidenta často snaží omezovat, ačkoliv z empirického hlediska se tomu častěji děje při řešení vnitropolitických problémů, než při rozhodování o mezistátních záležitostech.⁹ Soupeření úřadu prezidenta s Kongresem tak provázelo a bude provázet řadu nejdůležitějších rozhodnutí, jaká po Spojených státech mezinárodní situace vyžadovala a bude v budoucnu dále vyžadovat.

⁹ Například mezi lety 1948 a 1964 bylo Kongresem schváleno 73 % prezidentových kroků v oblasti národní obrany a 59 % jeho zahraničněpolitických rozhodnutí, zatímco z jeho vnitropolitického programu bylo úspěšných pouze 40 %. Někteří autoři dospívají k názoru, že lze mluvit o „dvou prezidentech“ – jednom více omezeném, řešícím vnitřní záležitosti Spojených států, a druhém s volnějším polem působnosti, zastupujícím Spojené státy navenek (Wilson, 1995, s. 292).

3 Tradice zahraniční politiky USA

Zmiňovaný Henry Kissinger, mezi lety 1973 a 1977 ministr zahraničí a zároveň jediný vysoce postavený činitel, jehož kariéra přežila pád Nixonovy administrativy, v úvodu rozsáhlého spisu *Umění diplomacie* uvádí, že v rámci Spojených států existují dva odlišné postoje k zahraniční politice. Oba tyto proudy sdílejí vizi globálního pořádku pod záštitou demokracie a mezinárodního práva, liší se však v tom, jak tohoto systému dosáhnout – dle prvního směru má Amerika zdokonalovat svou vlastní demokracii a stát se tak „majákem“ pro zbytek světa, druhý směr naopak počítá s nutností vedení „křížáckých tažení“ za prosazení svých hodnot (Kissinger, 1999, s. 12).

Na obou přístupech se do značné míry podepsal způsob vzniku Spojených států. Jejich prvními obyvateli byli lidé, kteří opustili Evropu, aby na novém kontinentě našli lepší svět. Ti samí lidé pak tento kontinent, geograficky výhodně oddělený od okolního světa, postupně kolonizovali a rozšiřovali na něm jimi ovládané území. Již v těchto prapočátcích tak lze vysledovat kořeny následných sklonů jak k politice izolace, tak k politice aktivního zasahování do mezinárodního dění.

3.1 Otcové zakladatelé a dopis na rozloučenou George Washingtona

I samotní otcové zakladatelé byli v názoru na zahraniční politiku nově vzniklého státu nejednotní. Zatímco Thomas Jefferson a další republikáni se přikláněli k tzv. izolacionistickému idealismu, podle něhož má být síla používána k zajištění vlastní bezpečnosti na úkor šíření amerických hodnot, federalisté okolo Alexandra Hamiltona propagovali spíše realismus, tedy směr otevřenější aktivnější velmocenské politice, podle kterého je nejlepší prevencí války budování vojenské síly (Barša, 2003, s. 20). Izolacionistický idealismus má v Jeffersonově podání blízko například k postoji Immanuela Kanta, Jeffersonova současníka, který se stavěl proti existenci stálých armád a proti vměšování se do zřízení a vlády jiného státu, jež nutně vede k porušení práva nezávislého lidu (Kant et al., 2013, s. 105-107).

Ani Alexandra Hamiltona však nelze označit za příznivce imperiálního vedení zahraničních vztahů – kupříkladu jeho rozbor mezinárodního postavení USA obsahuje tezi, že ačkoliv Spojené státy si svou neutralitu pravděpodobně neudrží věčně, bylo by neprozřetelné vzdávat se jí dobrovolně. Zároveň se v tomto rozboru, adresovaném Washingtonovi, objevila i zmínka o pragmatickém pojetí izolacionismu. Podle tohoto konceptu, dle autora všeobecně přijímaného, se mají Spojené státy aktivně zapojovat do mezinárodních vztahů, má však jít o vztahy čistě obchodní – všem ostatním zahraničním spojením je rozumné se vyhnout (Hamilton a Lodge, 1904, s. 335-336). Za jednoho z teoretiků pragmatického izolacionismu, předcházejících Hamiltonův spis, může být považován i Thomas Paine, který ve svém během revoluce vydaném pamfletu *Zdravý rozum* upozorňoval na fakt, že závislost na Velké Británii vede k nevyhnutelnému zapojení amerického kontinentu do evropských válek a sporů. Takové zapojení je však podle autora značně kontraproduktivní – předně z toho důvodu, že Evropa jako celek představuje pro Ameriku důležitou tržní oblast, a postavení se na jednu stranu konfliktu by tak logicky omezilo obchodní styky se stranou druhou (Paine a Kramnick, 1986, s. 86).

George Washington v období svého prezidentství pragmatický izolacionismus do značné míry prakticoval – odmítl například zasáhnout do konfliktu mezi Francií a Velkou Británií v rámci francouzských revolučních válek. I přes to, že většina obyvatel sdílela sympatie směrem k Francii a ve společnosti existoval hojně rozšířený názor, že by se Spojené státy měly do konfliktu zapojit (Tocqueville, 1988, s. 229), vydal Washington v roce 1793 prohlášení o neutralitě, v němž vyzývá k zachování nestrannosti a varuje před jakoukoliv formou napomáhání některé z válčících mocností (Washington, 2016).¹⁰ Výraznějším aktem prvního prezidenta v této oblasti však byl dopis na rozloučenou, zveřejněný na konci druhého volebního období v roce 1796. V něm je znovu obhajováno právě ono vyhlášení neutrality a zároveň v něm Washington rozvádí svou vizi zahraniční politiky, snažíc se předat ji svým následovníkům – Spojené státy by si podle něj měly primárně zachovávat mírové a harmonické vztahy se všemi národy, což je odůvodňováno tím, že přehnaná zášť nebo náklonnost k pouze jednomu z nich nutně vede k zaslepení amerického národa těmito

¹⁰ Kritiky bylo Washingtonovi vyčítáno, že dle ústavy nemá prezident právo neutralitu vyhlásit. Jeho rozhodnutí však nebylo Kongresem ani soudy zrušeno, jelikož bylo poukázáno na to, že prezident má právo vést diplomatické styky (Janda et al., 1998, s. 248). Washington zavedením tohoto precedentu výrazně posílil prezidentský úřad, co se zahraniční politiky týče.

emocemi a spolu s tím k neschopnosti objektivně posuzovat hrozící nebezpečnosti (Washington, 2008).¹¹

Washington zároveň – do značné míry ovlivněn Hamiltonem – rozvíjí vizi pragmatického izolacionismu, když uvádí, že zatímco zahraniční obchodní styky je třeba dále rozvíjet, provázet by je mělo co nejméně styků politických. Ty závazky, které na sebe Spojené státy již vzaly, mají dojít naplnění, avšak žádné další již Washington nedoporučuje přijímat – konkrétně je zpochybňována potřeba uzavírat s jinými aktéry trvalé aliance, neb je pravděpodobné, že se Spojené státy vyvinou v soběstačný státní útvar, kterému postačí krátkodobá spojenectví v dobách výjimečných krizí. Důrazně připomínána je i geografická izolace amerického kontinentu, napomáhající tomu, aby se nově vzniklý národ dokázal stranit evropských ambicí, rivalit a rozmarů.

Odkaz otců zakladatelů je tedy patrný – Amerika by měla ctít své oddělení od Evropy, o které ostatně tak dlouho bojovala, ale zároveň s ní udržovat aktivní hospodářské styky. Nejedná se tak o klasické pojetí izolacionismu, ve kterém by se stát naprosto izoloval od svého okolí, nýbrž o izolaci politickou, která nebrání volnému obchodování se zbytkem světa. Tento směr, nejučeněji definován právě Georgem Washingtonem, zůstal až do 20. století nejužívanější direktivou všech amerických vlád a je tak v rámci Spojených států zahraničně-politickou strategií s nejdelší tradicí (Art, 2003, s. 172). Samotný pojem „izolacionismus“ je však řadou autorů zpochybňován – v souvislosti se zahraniční politikou se podle nich začíná používat až ve 30. letech 20. století, zatímco do té doby se izolací Spojených států myslí výlučně geografická oddělenost. Místo „izolacionismu“ je v takovém případě preferován termín „unilateralismus“, chápaný jako svoboda provádět nezávislou zahraniční politiku a nepodílet se na tvorbě trvalých mezinárodních vazeb (McDougall, 1997, s. 40). Unilateralistické pojetí však v tomto případě obdobně vychází z Washingtonova dopisu na rozloučenou a podoba reálného konceptu zahraniční politiky, založeného na tradici otců zakladatelů, tak zůstává nezměněná.

¹¹ Washingtonovi bezprostřední následovníci se s jeho odkazem do značné míry ztotožnili - John Adams, druhý prezident USA, sdílel přesvědčení, že zásadním principem zahraniční politiky je zachování neutrality (Krejčí, 2009, s. 103), dříve zmiňovaný Thomas Jefferson jako třetí prezident v pořadí mimo jiné prohlašoval, že Američané by neměli od jiných národů požadovat žádné výsady, aby jim pak sami nemuseli žádné poskytovat (Tocqueville, 1988, s. 228).

3.2 19. století a falešný izolacionismus

Prezident Richard Nixon ve své poslední vydané knize mluví o Spojených státech jako o jediné mocnosti bez historie imperialistických nároků na okolní země (Mead, 1995, s. 1). Devatenácté století však ukázalo, že odkaz otců zakladatelů spolu s vidinou toho, že Spojené státy nebudou zasahovat do politik jiných států, nevydržel ve své čiré podobě ani dvě desetiletí.

Již v roce 1807 reagoval Thomas Jefferson Zákonem o embargu, jímž zastavil veškerý zahraniční obchod Spojených států, na probíhající napoleonské války. Embargo sice lze považovat za ekonomický akt, mnohem více však zasáhlo Velkou Británii, která nebyla – na rozdíl od Francie – natolik soběstačná a nezávislá na importu ze zámořských oblastí. Tento nepoměr a politické zvýhodnění Francie nebyl pouhou náhodou – Velká Británie díky početnému loďstvu a nepříliš pozitivním zkušenostem se svou bývalou kolonií představovala mnohem větší hrozbu pro neutralitu Spojených států. Tento předpoklad se následně potvrdil vypuknutím britsko-americké války v roce 1812, během které – zásluhou britské námořní blokády – klesl americký zahraniční obchod o 90 % a Spojené státy byly přivedeny na pokraj bankrotu (Mead, 1995, s. 9). Navzdory tomu ale Spojené státy neztratily vlivem konfliktu žádné teritorium, naopak od Napoleona získaly území Louisiany¹² a v roce 1819 i Floridu od oslabeného Španělska. Potvrdila se tím Jeffersonova teze o tom, že evropské problémy představují příležitost pro Ameriku (Kaplan, 1957, s. 214).

Z rétorického hlediska lze v průběhu 19. století mluvit o respektování politiky izolacionismu. John Quincy Adams ve svém projevu ke Dni nezávislosti v roce 1821 – tedy čtyři roky předtím, než se stal prezidentem – prohlásil, že Amerika nebude v zámoří hledat monstra, která by měla zničit (Adams, 2016). Opět ale šlo pouze o izolacionismus politický, protože jak ukázala i krize během britské blokády, pro Spojené státy byl export esenciální součástí ekonomiky – v průběhu 19. století, mezi lety 1869 a 1893, představoval zahraniční obchod 13,4 %¹³ hrubého národního produktu (Mead, 1995, s. 8).

¹² Napoleon své rozhodnutí vzdát se rozsáhlého území v severní Americe vysvětloval tak, že jím Británii daroval námořního soupeře, který ji jednoho dne pokoří (Kissinger, 1999, s. 25). Byl tak jedním z prvních, kdo rozpoznal reálný potenciál Spojených států změnit mocenskou rovnováhu celého světa.

¹³ Během studené války o století později, konkrétně na přelomu 40. a 50. let, se toto číslo snížilo téměř o polovinu.

I tento pragmatický izolacionismus však do jisté míry zůstal na rétorické úrovni, neb Spojené státy v 19. století rozhodně nebyly oním „majákem“, který by samotnou demokratickou existencí inspiroval okolní země. Jeffersonův izolacionistický idealismus, už tak narušený zmiňovaným embargem, dál ustupoval kombinaci Hamiltonova realismu a proklamovaného pragmatického izolacionismu.

Téměř každý prezident od války s Brity v roce 1812 až po první světovou válku v rámci zahraniční politiky buď využil silových prostředků ve formě amerického vojska, nebo jeho povoláním minimálně vyhrožoval – americké ozbrojené složky bylo v této době samozvané izolace možno nalézt v každém světovém oceánu a na všech kontinentech (Mead, 1995, s. 10). Thomas Jefferson sice své rozhodnutí vyslat trestnou výpravu proti berberským pirátům mohl odůvodňovat zajištěním bezpečnosti amerických lodí, ale těžko říci, zda by se podobné odůvodnění dalo použít pro další americké výpady – jen do začátku občanské války vyslaly Spojené státy oficiální mise do Vietnamu, Thajska, Osmanské říše, Číny, Japonska, Libérie a dalších asijských a afrických zemí (Mead, 1995, s. 12). Ačkoliv se často jednalo pouze o mise diplomatické, rozhodně nešlo o stoprocentní podíl případů, a přestože i přímé vojenské střety lze vykládat jako opatření k ochraně obchodních zájmů Spojených států, o jakékoliv formě izolacionismu už nemůže být řeč. Navzdory izolacionistické rétorice tedy lze mluvit spíše o postupném selhávání pragmaticky izolacionistického přístupu, jelikož čistě ekonomické vztahy začaly čím dál častěji doprovázet styky diplomatického a vojenského charakteru.

Zásadním aspektem tohoto pozvolného přechodu z reálného izolacionismu přes izolacionismus falešný až po otevřený intervencionalismus byl fakt, že všechny tyto postoje sdílely představu o Spojených státech jakožto vyvolené zemi, která má po celém světě prosazovat všelidské hodnoty – tato kombinace univerzalistického idealismu a partikularistického nacionalismu vešla později ve známost jako „zjevné předurčení“ Ameriky (Barša, 2003, s. 21-22). V rámci 19. století byly zjevným předurčením ospravedlňovány jak teritoriální expanze, tak šíření sféry vlivu¹⁴, patrné především na západní polokouli jakožto implementace jedné z nejvýznamnějších doktrín v americké historii.

¹⁴ Za sféru vlivu se obvykle označuje teritorium, spadající pod kontrolu jiného státu. Suverenita takového území není narušena, avšak ve vojenských, politických a ekonomických otázkách je patrná exkluzivita působení právě toho státu, do jehož sféry vlivu oblast patří (Evans a Newnham, 1998, s. 509).

4 Analýza politických programů

„Všem musí být zřejmé, že čím dál postoupíme na západ, aniž bychom překročili spravedlivé meze, tím větší prostor k působení budou mít vlády, a tím dokonalejší bude jejich bezpečnost; a ve všech ostatních ohledech to prospěje americkému lidu.“

James Monroe (citováno v Kissinger, 1999, s. 25)

4.1 Monroeova doktrína

James Monroe, od roku 1817 pátý prezident Spojených států, k teritoriální expanzi směrem na západ zaujal během svého působení v úřadu ryze pozitivní stanovisko a v postupném rozšiřování amerického území viděl jedinou cestu, jak zajistit jeho zemi vyrovnanou roli ve světových mocenských střetech. Obdobný názor zastával i tehdejší ministr zahraničí a budoucí šestý prezident Spojených států, John Quincy Adams, podle něhož západní expanze představovala předpoklad pro přežití „republikánského experimentu“ (Heideking a Mauch, 2012, s. 97). Byl to právě Adams, kdo zajistil získání Floridy od Španělů a jímž uzavřené smlouvy o ustanovení španělsko-americké a americko-kanadské hranice zásadně formovaly politiku, vedoucí k zavedení Monroeovy doktríny.¹⁵

Podnětem k vytvoření ucelené politiky vůči kontinentální Evropě byly revoluční bouře, jež starý kontinent zachvátily v roce 1820. V Itálii, Portugalsku a Řecku vypukla povstání a ve Španělsku se vojenské oddíly, určené k potlačení nepokojů v jihoamerických koloniích, samy obrátily proti svému králi, donucenému přijmout demokratickou ústavu. To však nakonec vedlo k intervenci ze strany Svaté aliance, tedy spolku Pruska, Ruska, Rakouska a později Francie, jež si přivlastnila právo bránit legitimitu monarchie a chránit Evropu před „pohromou revoluce“ (Kagan, 2008, s. 177). Tento postup však vyvolal nevoli Velké Británie, která v té době byla liberální konstituční monarchií, a snahy Svaté aliance zastavit šířící se vlnu liberalismu ji logicky znepokojovaly. Britský ministr zahraničí tak byl v rámci snahy o obnovení rovnováhy moci donucen nabídnout Spojeným státům možnost společné reakce na tuto hrozbu – tedy de facto vojensko-politické spojení států, jež od poslední vzájemné války

¹⁵ Doktrínou se obecně rozumí systematizovaný a oficiálně schválený soubor priorit, pomocí nichž se představy o národních zájmech proměňují v realitu. Zahraničněpolitická doktrína pak ztělesňuje koncepci užití státní moci na mezinárodní scéně (Krejčí, 2009, s. 20).

dělilo jedno desetiletí, a které mělo zabránit mocnostem kontinentální Evropy zmocnit se španělských kolonií v jižní Americe.

Prezident Monroe i přes čerstvé vzpomínky na britské obléhání Washingtonu vážně uvažoval o tom, že nabídku spojenečství přijme, a jeho předchůdci v úřadu s ním tento názor sdíleli. Podle Thomase Jeffersona dokonce spojenečství s Brity představovalo nejdůležitější událost od americké revoluce (Kagan, 2008, s. 186). Jak Monroe s Jeffersonem, tak James Madison byli ochotni ustoupit i v nejkontroverznějším bodě britského návrhu – nejen Svatá aliance, ale i Spojené státy a Velká Británie se podle něj měly vzdát jakékoliv snahy v budoucnu se zmocnit částí bývalého španělského impéria. Toto znemožnění další teritoriální expanze směrem na jih, především na Kubu a do Texasu, spolu s nejasnými britskými motivy, však vedly zmiňovaného ministra zahraničí Johna Q. Adamse k odmítnutí návrhu, o čemž se mu navzdory většinovému názoru nakonec podařilo přesvědčit i prezidenta Monroea. Těžko s jistotou říci, zda Monroeovo rozhodnutí ovlivnila i slova George Washingtona o soběstačnosti Spojených států a nepotřebě uzavírat aliance se zeměmi starého světa.

Washington by však s dalším postupem Spojených států dozajista souhlasil, jelikož namísto společného postupu s Velkou Británií byla zvolena samostatná cesta, nezávislá na Evropě – a politika otců zakladatelů přece do značné míry vycházela z odříznutí se od „zkažené evropské politiky“ (Garton Ash, 2006, s. 80).

Monroeova doktrína nepředstavuje samostatný dokument – jedná se o část prezidentovy sedmé Zprávy o stavu unie, každoročně přednášené Kongresu. V prosinci 1823 James Monroe v rozsáhlé řeči, zahrnující vše od plánů prozkoumávání dalších území až po finanční shrnutí činnosti americké pošty (Monroe, 2016), přednesl plán zahraniční politiky, jenž představoval logické vyústění snah o zkombinování izolace vůči Evropě a souběžné expanze v rámci západní hemisféry. Toto vyústění by se dalo shrnout do tří bodů (Gilderhus, 2006, s. 8):

- 1) V reakci na řadu osvobozeneckých hnutí v Latinské Americe, jimž se podařilo získat pro své země nezávislost na Španělsku, nemají být tato území v budoucnu nikdy předmětem koloniálního imperialismu evropských mocností. Tento bod se značně podobal původnímu návrhu Velké Británie, v jednom aspektu se však zásadně lišil – pravidlo se vztahovalo na evropské země, a Spojeným státům tak nijak nesvazovalo ruce. Do jisté míry tak zde

lze spatřit základy již zmiňovaného unilateralismu, tedy snahy získat možnost zasahovat do světového dění bez potřeby spolupráce s jinými mocnostmi.

- 2) Druhý bod představuje politiku zdrženlivosti, někdy označovanou jako „*hands off policy*“ – vychází z toho, že monarchistický systém starého světa je esenciálně odlišný od systému Spojených států, a varuje, že jakýkoliv pokus evropských aktérů rozšířit tento systém na západní polokouli bude chápán jako ohrožení jejího míru a bezpečnosti. Zároveň by si takové snahy Spojené státy vykládaly jako nepřátelský postup vůči jim samotným – což vzhledem k jejich hospodářskému růstu nebylo planou hrozbou.¹⁶
- 3) Washingtonův odkaz byl formálně potvrzen v závěru Monroeova projevu, kde byla politika zdrženlivosti rozvedena o podstatu jeho dopisu na rozloučenou – Spojené státy se dle Monroeovy doktríny nemají účastnit evropských politických záležitostí, přičemž je zdůrazněno, že se evropských konfliktů doposud nikdy přímo neúčastnily.

Dalo by se říci, že Monreova doktrína prohlubuje politiku izolacionismu, kterou však pojímá velmi expansionisticky – politickou neangažovanost Spojených států v Evropě doplňuje o neangažovanost Evropy v rámci celého amerického kontinentu, čímž de facto uštěďuje první zásadní ránu koloniálním mocnostem, které by se jinak zajisté rády zmocnily nestabilních latinskoamerických států. Již na jaře před Monreovou řečí Španělsko například zvažovalo prodej Kuby Velké Británii, na což však John Q. Adams reagoval slovy o nevyhnutelné gravitační síle táhnoucí nesoběstačnou Kubu směrem k severní Americe (Gilderhus, 2006, s. 8). Španělsko sice Kubu nadobro ztratilo až v roce 1898 následkem Španělsko-americké války, kdy správu nad ostrovem převzaly právě Spojené státy, ale už o půl století dříve byla patrná jejich snaha vyšachovat evropské mocnosti z mocenských her na západní polokouli.

Samotná teritoriální expanze Spojených států se omezila na oblast severní Ameriky¹⁷ – v roce 1845 prezident James K. Polk odůvodňoval anektování Texasu hrozbou, že by

¹⁶ Již v roce 1885 průmyslová výroba Spojených států předstihla Velkou Británii, do té doby považovanou za největší průmyslovou mocnost světa (Kissinger, 1999, s. 31).

¹⁷ Neznamená to však, že by plány na extenzivnější expanzi neexistovaly - například prezident Grant měl za cíl anexi Dominikánské republiky a připojení Kuby. Jeho a další podobné plány však obvykle zmařil Senát, soustředící se na vnitropolitické problémy a udržující slabou armádu čítající okolo dvaceti pěti tisíc mužů (Kissinger, 1999, s. 32).

se v té době nezávislý stát mohl spojit s některou z evropských mocností¹⁸, a při koupi Aljašky od Ruska v roce 1867 prezident Andrew Jackson expanzi opět obhajoval Monroeovou doktrínou – cizí vlastnění dané oblasti podle něj bránilo růstu Spojených států a omezovalo jejich vliv (Kissinger, 1999, s. 31).

S krátkou přestávkou v době občanské války, kdy bylo hlavním cílem zahraniční politiky Spojených států zabránit uznání Konfederace evropskými mocnostmi, tak byla v 19. století Monroeova doktrína hlavním hnacím motorem politiky Spojených států vůči jejich okolí. Ačkoliv na jih od Texasu již k expanzivním výpadům nedocházelo, do roku 1898 byly americké jednotky vyslány na Haiti, do Portorika, Argentiny, Peru, Uruguaye, Chile, Kolumbie a dalších částí jižní Ameriky (Mead, 1995, s. 11), dokazujíc tím, že formální odmítnutí kolonizace „svobodných a nezávislých“ zemí neznamená konec rozšiřování sféry vlivu.

Je tedy patrné, že hlavním cílem Monroeovy doktríny bylo zajistit Spojeným státům vliv na západní polokouli a zároveň nepřipustit, aby tento vliv narušovaly evropské mocnosti svou „starou“ politikou. Ačkoliv ale prezident Polk v rámci svého projevu o stavu Unie v roce 1845 odsoudil evropskou politiku mocenské rovnováhy (Krejčí, 2009, s. 115), sám se na ní zároveň jistou měrou podílel – tím, že se Spojené státy odřízly od kontinentální Evropy, totiž získaly čas potřebný k tomu, aby se do jejího systému zapojily už jako suverénní velmoc severní Ameriky. Velmoc, která nebyla ohrožena žádným ze svých sousedů, a princip rovnováhy tak dovedla do specifického stavu, kdy byla veškerá moc v jejích rukou. Jednu ze základních charakteristik realistické tradice, tedy právě důraz na moc a její shromažďování, tak přístup Spojených států v 19. století splňuje takřka dokonale.¹⁹ Původní rétorické obraty o právech latinskoamerických států na samostatnost navíc vzaly za své na začátku 20. století, kdy Theodore Roosevelt svým dodatkem k Monroeově doktríně (Roosevelt, 1905) posvětil intervence „civilizovaných států“ v případě chronických přestupků nebo neschopnosti ze strany amerických, ale i jiných zemí.²⁰

¹⁸ Že nešlo o pouhou záminku dokazuje následný pokus Napoleona III. vytvořit v Mexiku loutkovou vládu pod jeho vlivem, pravděpodobně největší hrozba porušení Monroeovy doktríny v 19. století (Mead, 1995, s. 11).

¹⁹ V 90. letech 19. století navíc v souvislosti s konceptem svobody moří začaly převažovat názory obhajující budování námořní flotily argumentem, že ne právo, ale moc je nejúčinnější obranou amerického obchodu (Barša, 2003, s. 21).

²⁰ Roosevelt tímto dodatkem v roce 1905 reagoval na řadu kroků, jež mu chronologicky předcházely. V roce 1902 Spojené státy donutily Haiti splatit dluhy evropským bankám, o rok později vyvolaly povstání v Panamě, která díky tomu získala nezávislost na Kolumbii – a Spojené státy si tak zajistily

4.2 Wilsonových 14 bodů

Jak ukazuje politika Monreovy doktríny a jejích dodatků, přístup rozrůstajících se Spojených států k mezinárodním otázkám v tomto období více odpovídal realistické tradici mezinárodních vztahů. Podle analýzy Jamese Meernika bylo mezi lety 1798 a 1941 pouhých 28 případů užití vojenské síly – krom oficiálních vyhlášení války – využito v zájmu liberálně idealistických²¹ cílů. To znamenalo 16 % všech situací, přičemž nejčastěji šlo o akce ve Střední Americe a Karibiku (Meernik, 2004, s. 119–141). Překvapivé je, že i po roce 1919 představovaly tyto cíle pouhých 19 % případů – a to i přes to, že o rok dříve přednesl svůj program prezident Woodrow Wilson, považovaný za jednoho z předních zastánců idealismu v rámci zahraniční politiky Spojených států.

Právě Wilson představuje symbolické završení třetí etapy amerického politického myšlení podle rozdělení Hanse Morgenthaua. Ten uvádí, že od vydobytí nezávislosti do začátku 19. století trvalo tzv. realistické období, kdy myšlení i jednání souviselo s pojmem moci. Následně až do konce 19. století autor vymezuje období ideologické, kdy jednání dále souviselo s mocí, ale myšlení se posunulo do oblasti morálních principů – vidíme tedy, že Monroeova doktrína leží primárně v této etapě, což odpovídá rozporu mezi její rétorickou rovinou a praktickou implementací jejího obsahu. A posléze, od konce 19. století, konkrétně od Španělsko-americké války, nastává období moralistické, kdy se morálními principy řídí jak myšlení, tak jednání (Morgenthau, 1952, s. 13-23).

Thomas Woodrow Wilson se stal prezidentem Spojených států v roce 1913. Do Bílého domu tak po šestnácti letech opět zasedl demokratický kandidát, který se od svých předchůdců lišil natolik, že tomuto tématu Henry Kissinger v *Umění diplomacie* věnoval celou kapitolu nazvanou „Na rozcestí: Theodore Roosevelt, nebo Woodrow Wilson“. Rooseveltův zmiňovaný dodatek k Monroeově doktríně byl pouze praktickým důsledkem jeho smýšlení – důraznou diplomacii v rámci západní hemisféry považoval za přirozenou součást nové globální role své země, která už nemohla spoléhat na geografickou izolaci od zbytku světa. V duchu ryzího realismu věřil ve svět regulovaný

přístup k budoucímu Panamskému průplavu. V roce 1906 pak americké ozbrojené síly okupovaly Kubu (Kissinger, 1999, s. 34).

²¹ Autor zde definuje liberální idealismus jako filosofii zdůrazňující důstojnost racionálních jednotlivců naplňovanou prostřednictvím procedurální demokratické vlády.

mocí a ve fungování koncepce sfér vlivu, přičemž americkou sféru viděl právě na západní polokouli, zatímco britskou na Indickém poloostrově (Kissinger, 1999, s. 36). Lze tedy odhadovat, že pokud by u moci zůstala tato republikánská větev americké politiky, dekolonizace by ve 20. století probíhala mnohem obtížněji než po nástupu wilsonovského demokratického idealismu – Američané by ji nadále podporovali z ekonomických důvodů, avšak přišli by o druhou, morální rovinu argumentace.

Tuto změnu amerického přístupu k zahraniční politice Roosevelt nenesl lehce – už rok po Wilsonově inauguraci ho ve své korespondenci kritizoval za důvěru vůči mírovým smlouvám, které Roosevelt považoval za „cáry papíru“ neopírající se o žádnou efektivní sílu (Roosevelt, 1914). Roosevelt také nebyl příznivcem žádné formy mezinárodní moci či organizace – nevěřil, že by mohla účinně zabraňovat porušování práv, která si namísto toho má silný stát být schopen ochránit sám. Proti předchozímu idealistickému izolacionismu tak byl postaven realistický intervencionismus (Barša, 2003, s. 23).

Již při nástupu do úřadu Wilson načrtl zásady svého přístupu k zahraniční politice – z jeho první Zprávy o stavu unie je patrné, že za základ mezinárodního řádu na rozdíl od Roosevelta nepovažuje rovnováhu moci a sobecké prosazování zájmů jednotlivých národů, ale univerzální právo a oficiální závazky vůči světovému míru (Wilson, 2016a). A právě těmi by se měly řídit Spojené státy, jež si Wilson ve svém dalším projevu o tři roky později jako jeden z prvních představoval v roli všeobecně přínosného globálního policisty (Wilson, 2012).

Krátce před vstupem Spojených států do první světové války, v lednu 1917, pak Wilson přednesl jednu ze svých nejvýznamnějších řečí – před Senátem představil svou vizi „míru bez vítězství“, podle níž by právě probíhající konflikt neměl usilovat o obnovení mocenské rovnováhy, ale o spravedlivý a bezpečný mír, přičemž pouze mír mezi rovnými může být mírem trvalým (Wilson, 2016b). Proto „mír bez vítězství“, neboť vítězství s sebou automaticky nese poraženého.

Zásadním aspektem projevu z hlediska pomalu se blížící dekolonizace však byl požadavek aplikování Monroeovy doktríny na celý svět. Dle Wilsona mělo tímto krokem být zaručeno, že žádná země nebude rozšiřovat svou vládu na jiné národy, a těm tak bude zaručeno svobodné rozhodnutí o způsobu správy jejich území. Interpretace doktríny se tak posunula do – pro Wilsona typického – idealismu. Tento vývoj byl

logickým vyústěním postupné proměny Spojených států v neohroženého hegemonu západní polokoule, který již doktrínu nepotřeboval využívat k rozšiřování své sféry vlivu, a mohl si tak dovolit návrat k výkladu zahrnujícímu prosazování demokracie a svobody.

Jak bylo naznačeno, smýšlení Woodrowa Wilsona se tedy velkou měrou překrývá s teoretickým konceptem idealismu, jak byl představen v první kapitole. Ve svém projevu o „míru bez vítězství“ mluví o „společenství moci“ – zcela originálním pojetí mezinárodního systému, později označovaném jako „kolektivní bezpečnost“. Jeho odmítnutí mocenské rovnováhy je zároveň spojeno s vizí mezinárodního společenství, v němž nadále nehrají roli partikulární zájmy jednotlivých států, nýbrž zájmy společné spravedlnosti. Nejvýrazněji si však Wilson osvojil idealistickou tradici z hlediska budování a šíření mezinárodních demokratických institucí. Již v roce 1917 navrhl vytvoření Ligy pro mír, představující sílu garantující trvalé uspořádání poválečného světa, a tuto svou vizi poté o rok později zkonkretizoval ve svém nejproslulejším projektu – čtrnácti bodech.

Těchto čtrnáct bodů, označovaných za „program světového míru“, Wilson představil na společném zasedání obou komor Kongresu 8. ledna 1918. Podmínky pro vybudování světa, v němž bude možné bez obav žít, jsou podle něj následující (Wilson, 2016c):

- 1) Otevřený závazek míru, v jehož rámci budou soukromé mezinárodní dohody jakéhokoliv druhu nahrazeny otevřeně vedenou diplomacií.
- 2) Absolutní svoboda plavby na mořích mimo pobřežní vody s výjimkou případů, kdy uzavření moří slouží k vynucení plnění mezinárodních závazků.
- 3) Odstranění hospodářských překážek a zavedení rovných obchodních podmínek mezi národy přijímajícími a zachovávajícími mír.
- 4) Garance a záruky zajišťující omezování národního zbrojení na minimální úroveň nutnou pro základní domácí obranu.
- 5) Nestranná úprava veškerých koloniálních požadavků, která přihlédne jak k zájmům vlád vznášejících své nároky, tak k názorům domorodého obyvatelstva.
- 6) Evakuace ruského území, ze kterého mají být vyklizena cizí vojska, a zároveň vyřešení otázek, souvisejících s přijetím Ruska do společnosti svobodných států.
- 7) Stažení vojsk z Belgie a její obnovení bez pokusů o omezení belgické svrchovanosti.

- 8) Osvobození celého území Francie a napravení bezpráví, spáchaného na Francii Pruskem – především pak navrácení Alsaska-Lotrinska.
- 9) Upravení italských hranic na základě národnostního klíče.
- 10) Umožnění autonomního rozvoje národů Rakouska-Uherska.
- 11) Vykližení Rumunska, Srbska a Černé hory a vrácení obsazených území. Úprava jejich vzájemných vztahů na základě historických hranic a národnostní příslušnosti.
- 12) Zajištění bezpečnosti a svrchovanosti tureckým částem Osmanské říše a zároveň zajištění bezpečnosti ostatním národnostem, žijících pod tureckou nadvládou. Uvolnění Dardanel pro mezinárodní plavbu.
- 13) Zřízení nezávislého Polska s přístupem k moři, zaštitěného mezinárodním společenstvím.
- 14) Vytvoření všeobecného sdružení národů, poskytujícího vzájemné záruky politické nezávislosti a územní celistvosti malým i velkým státům.

Otevřená diplomacie, svoboda námořní plavby, odzbrojení, odstranění obchodních překážek, urovnání koloniálních nároků, obnovení Belgie, stažení vojsk z Ruska a založení Společnosti národů – to byly části projevu, jež Wilson označil za povinné. Zbytek je sice vyjádřen značně konkrétněji, ale o těch bodech Wilson soudil jen to, že by jich „mělo být dosaženo“ (Kissinger, 1999, s. 236). Jak bylo řečeno, z hlediska idealistické tradice je nejpodstatnější čtrnáctý bod – ačkoliv Společnost národů v konečném důsledku nelze označit za úspěšný projekt²², samotná její vize zásadně změnila chápání interakcí mezi velmocemi tehdejší Evropy.

Idealistické hledisko je zohledněno i ve třetím bodě – Wilsonův program se skrze něj nezaměřuje pouze na otázky vysoké politiky, ale i na ty ekonomické. Americká idea volného obchodu totiž byla od konce 19. století ohrožována tzv. imperiálními preferencemi Velké Británie – tedy systémem, kdy byla celní soustava pro součásti britského impéria výhodnější než pro zbytek světa. Jako první byl zaveden v rámci

²² Nevstoupení Spojených států je vysvětlováno především sporem ohledně 10. článku Paktu o Společnosti národů – americký Senát odmítl zavázat svou zemi k povinnosti vyslat ozbrojené síly na pomoc kterémukoliv jinému členu aliance, ohroženého vnějším útokem, a Pakt nikdy neratifikoval. I přes Wilsonův apel je tak patrný jistý poválečný návrat k izolacionismu, potvrzený i tím, že Senát obdobně neratifikoval ani mírovou smlouvu s Německem (Krejčí, 2009, s. 127). Pozdější krach samotné Společnosti národů je pak vysvětlován jak z idealistické, tak realistické perspektivy – autoři prvního upozorňují na selhání politiků a nedostatečné institucionální zajištění aplikace principů, autoři druhého naopak na neproveditelnost samotné představy řízení vysoké politiky „pouhými principy“ (Barša, 2007, s. 31).

Kanady a jen do roku 1907 se rozšířil na Nový Zéland, Austrálii a Jižní Afriku (McGuire, 2013, s. 257). Systém se začal hroutit po druhé světové válce, kdy byla Velká Británie odkázána na finanční pomoc Spojených států, ale jeho dozvuky byly cítit až do doby, kdy se Británie stala součástí zóny evropského volného obchodu (Zeiler, 1997, s. 717). Požadavek odstranění obchodních překážek byl sice opakován i v Atlantické chartě, Spojené státy však jednoduše neměly možnost jak imperiální preference, pro Británii zásadní součást ekonomiky, narušit pouhou rétorikou.

Pro účel této práce je však ještě zásadnějším pátý bod, týkající se především vyřešení správy nad bývalými německými koloniemi. Přestože nebylo nijak explicitně řečeno, jak má taková „nestranná“ úprava koloniálních nároků vypadat, vedl tento Wilsonův požadavek k jeho sporu s Francií, Velkou Británií a Japonskem. Tyto země po konci války vznesly nároky na přímou anexi dřívějších Německem ovládaných území – primárně šlo o Německou východní Afriku, Německou jihozápadní Afriku a Německou Novou Guineu. Proti tomu však Wilson protestoval argumentem o zásadě sebeurčení (Kissinger, 1999, s. 251), což nakonec vedlo k dohodě o tzv. mandátním principu – zmiňovaná území sice byla přerozdělena vítězným státům, na jejich mandát ale dohlížela Společnost národů. Tento mandát měl krom jiného sloužit k usnadnění postupného osamostatnění bývalých kolonií – nebylo však specifikováno, jak má takové usnadnění konkrétně vypadat, a status mandátního území nakonec k dřívější nezávislosti daných území ničím nepřispěl. Kupříkladu dnešní Rwanda, součást Německé východní Afriky, získala nezávislost na Belgii až v roce 1962, a Jihozápadní Afrika, útvar vznikuvší z Německé jihozápadní Afriky, dokonce až roku 1990 – kdy již jako Namibie získala nezávislost na Jihoafrické republice.²³

Nelze tedy říci, že by v období po první světové válce bylo možno vysledovat počátky procesu dekolonizace. Je však patrné, že Wilsonovy body naznačily a do jisté míry předurčily postoj Spojených států k této otázce – přihlédnutím k právu na sebeurčení kolonizovaných oblastí narušily tradiční systém, který zmiňované vítězné státy plánovaly nadále udržovat pouhým převedením německých území pod vlastní

²³ Jihoafrická republika, tehdy ještě pod názvem Jihoafrická unie, získala mandátní správu nad Jihozápadní Afrikou po první světové válce v roce 1919, přičemž už o čtyři roky dříve ji – ještě jako Německou jihozápadní Afriku – vojensky obsadila.

imperiální křídla. Spojené státy se tak v této otázce poprvé postavily proti tradičním koloniálním mocnostem.²⁴

4.3 Atlantická charta

Meziválečné období lze z hlediska Spojených států definovat jako jakýsi kompromis mezi izolacionismem, zosobněným čtyřmi zákony o neutralitě z let 1935 až 1939, a již zmiňovaným unilateralismem – Washingtonská smlouva o omezení námořního zbrojení a Kellogg-Briandův pakt mezi USA a Francií představují významné dohody, jež však byly přijaty mimo rámec Společnosti národů. Tato směs nechuti koordinovat své kroky s dalšími aktéry vedla k tomu, že se USA do druhé světové války zapojily až po útoku na Pearl Harbor v prosinci 1941. Zajímavostí je, že již měsíc před tím Franklin D. Roosevelt úspěšně požádal Kongres o zrušení zmíněných zákonů o neutralitě.

Rooseveltův postoj k právě probíhajícímu konfliktu byl však oficiálně stvrzen již v létě téhož roku – 14. srpna 1941 na křižníku poblíž Newfoundlandu spolu s Winstonem Churchillem podepsal Atlantickou chartu, prohlášení sloužící především k ujasnění dalšího společného postupu obou velmocí. Nešlo o typické válečné cíle nebo bezprostřední uspořádání poválečného světa, ale spíše – obdobně jako u Wilsonových bodů, jen důsledněji – o předložení vize světa zcela nového. Tato vize se skládala z následných podmínek (Atlantic Charter, 2008):

²⁴ Myšleno je první přijetí oficiálního stanoviska jdoucího proti zájmům evropských impérií. Za zmínku totiž stojí i americká účast na Berlínské konferenci, konané mezi lety 1884 a 1885 – ta byla organizována kancléřem Bismarckem a jejím cílem byla regulace evropské expanze na tehdy ještě neobsazená území afrického kontinentu. Americká vláda s ohledem na stále rozšířenou izolacionistickou tradici původně neměla v plánu konference se účastnit, ale poté, co si vymohla právo nesouhlasit s výsledky jednání, vyslala do Berlína svého zástupce – diplomata Johna A. Kassona, jež v té době v Německu působil. Cíly Spojených států, stále vyčerpaných nedávnou občanskou válkou, bylo jednak zamezení dalších „válek mezi bělochy“, a jednak ochrana jak reálných, tak potenciálních obchodních aktivit USA v Africe (Munene, 1990, s. 77). Oba tyto cíle se Kessonovi podařilo prosadit – Kongo, o kterém se primárně jednalo, bylo uznáno jako zóna volného obchodu pod kontrolou Mezinárodní africké asociace Leopolda II. Zároveň byl přijat americký koncept neutrality ve střední Africe, stanovující, že v případě konfliktu mezi evropskými státy bude s koloniemi jednáno jako s nezájatými státy a obchod s nimi tak nebude narušen. Na tento bod ujednání byl za první světové války Německem upozorňován právě Woodrow Wilson, jež se však britskou agresí vůči německým teritoriím rozhodl ignorovat. Oficiálně na to měl právo - Spojené státy smlouvu sjednanou v Berlíně nikdy neratifikovaly, jelikož nová administrativa Grovera Clevelanda prosazovala důslednější izolacionismus a krom odmítnutí ratifikace berlínské smlouvy vypověděla i množství smluv o spolupráci se státy střední Ameriky (Kagan, 2008, s. 405). Přestože Spojené státy na konferenci neusilovaly o bezprostřední kontrolu žádných teritorií, svými požadavky značně ovlivnily její průběh a zároveň nedovolily, aby se o tuto část Afriky obohatily evropské mocnosti. Participace na konferenci, představující první účast zástupců USA na multilaterálním jednání o územích neležících na západní polokouli, a následné neratifikování berlínské smlouvy, pak dokreslují nejistotu v praktikování izolacionismu, již na přelomu století Spojené státy trpěly.

- 1) Ani Spojené Státy, ani Velká Británie neusilují o teritoriální ani jiné zisky.
- 2) Jejich cílem nejsou žádné územní změny, pokud tyto změny nejsou přáním zúčastněných národů.
- 3) Respektují právo všech lidí zvolit si formu vlády, pod kterou budou žít, a přejí si obnovit suverénní vládu v zemích, kde byla potlačena.
- 4) Usilují o to, aby všechny státy měly rovný přístup ke světovému obchodu a zásobám surovin, potřebným k ekonomické prosperitě.
- 5) Usilují o co největší spolupráci národů v ekonomických oblastech a o zajištění lepších pracovních podmínek, hospodářského vývoje a sociálního zabezpečení.
- 6) Po finální porážce nacistické tyranie si přejí nastolení míru, v němž budou všechny národy v rámci svého území v bezpečí a budou moci žít beze strachu a nouze.
- 7) Tento mír má zajistit volnou plavbu po mořích a oceánech.
- 8) Věří, že všechny světové národy musejí jak z reálných, tak duchovních důvodů upustit od používání síly – míru nelze dosáhnout, pokud bude některý stát představovat hrozbu vně svých hranic. Jsou přesvědčeni, že dokud nebude zřízen širší a trvalejší systém všeobecné bezpečnosti, je potřeba takové státy odzbrojit. Současně budou poskytovat pomoc při všech praktických opatřeních, jež mírumilovným národům ulehčí tíživé břemeno zbrojení.

Inspirace Wilsonovým programem je patrná jak přímo, například v otázce svobody moří nebo volného obchodu, tak nepřímo – samotnou formou idealistického náhledu na světové uspořádání. Jak bylo uvedeno v základním vymezení idealistické tradice, lidská racionalita v ní není považována za samozřejmou tak jako u tradice realistické – je zdůrazněno pouze to, že pokud by lidé racionálně jednali, zamezilo by to válečným konfliktům. Osmý bod charty dokazuje, že Roosevelt s Churchillem byli – z logických důvodů – k lidské racionalitě skeptičtí a proto chtěli budoucí mírové uspořádání pojistit odzbrojením potenciálně nebezpečných národů. Atlantickou chartu tak lze – i vzhledem k odsouzení používání síly a navržení systému všeobecné bezpečnosti – považovat za kontinuální pokračování idealistické tradice americké zahraniční politiky.

Vstup USA do války na straně Velké Británie však neznamenal, že by mezi oběma velmocemi panoval bezpodmínečný konsenzus. Tři hlavní zdroje nejednoznačného postoje Spojených států k Británii představovaly povaha válečné strategie, podoba poválečné Evropy a v neposlední řadě americká antikolonialistická tradice (Kissinger,

1999, s. 410). Zatímco za první světové války považoval Wilson boje o zámořské trhy za jednu z příčin konfliktu, během té druhé Roosevelt spatřoval v pokračující existenci koloniálních impérií možnou příčinu dalších budoucích válek – v milionech lidí pod vládou několika bělochů spatřoval miliony potenciálních nepřátel (Hubbard, 2011, s. 6). Při svém setkání s Churchillem ku příležitosti podepsání Atlantické charty trval na tom, aby charta – a především její třetí bod – neplatila pouze v Evropě, ale na celém světě včetně koloniálních oblastí. Churchillovi explicitně vyčetl, že si nedovede představit boj proti „fašistickému otroctví“ beze snahy o osvobození celého světa od „zaostalé koloniální politiky“ (Louis, 1978, s. 121).

Britský kabinet takovou interpretaci pochopitelně odmítl – Atlantická charta byla podle něj určena evropským národům, osvobozeným od nacistické tyranie, a neměla by se zabývat vnitřními záležitostmi britského impéria (Louis, 1978, s. 129). Spojeným státům také byly připomenuty Filipíny, jež Spojené státy získaly po Španělsko-americké válce a kterým byla v roce 1916 udělena pouze omezená autonomie – tento argument se však minul účinkem, jelikož Spojené státy byly již během války rozhodnuty Filipínám udělit nezávislost, a souostroví se roku 1946 skutečně osamostatnilo.

Nejkonfliktnějším bodem sporu mezi dvěma státníky se stal status Indie, jelikož jak Rooseveltova administrativa, tak americká veřejnost nelibě nesly nedostatečnou reakci Británie na indické hnutí za nezávislost. Roosevelt tuto problematiku nadnesl na setkání ve Washingtonu po útocích na Pearl Habor – bylo to však zároveň poslední setkání, které se tomuto tématu věnovalo, neb Churchill dle svých vlastních slov reagoval tak prudce, že Roosevelt na žádném dalším setkání problém Indie znovu nezmnínil (Dulles a Ridinger, 1955, s. 7). Nadobro ho ale neopustil – v korespondenci s Churchillem například doporučoval inspirovat se zkušeností Spojených států a Články konfederace.

Ačkoliv Churchill britské pozice v Indii usilovně bránil – nebylo podle něj možné ponechat indický národ napospas anarchii a útlaku – byl si dobře vědom, že Británie začíná v anglo-americkém vztahu tahat za kratší konec. Uznával, že bez Spojených států jeho impérium neustojí běh dějin a že finální osud britských kolonií je v amerických rukou (Hubbard, 2011, s. 8). Roosevelt se koloniální otázkou zabýval i na konferencích v Casablance, kde zpochybnil navrácení kolonií obsazených Japonci zpět Francii, a v Teheránu, kde však i samotného Stalina předem varoval před tématem Indie (Dulles a Ridinger, 1955, s. 9).

Stejně tak, jako si byl Churchill vědom závislosti na svém partnerovi, si však byl i onen partner vědom své závislosti na Evropě. Přestože Roosevelt považoval za nejvyšší cíl nezávislost kolonizovaných území, systém, který se mu podařilo prosadit, absolutní nezávislost nezmiňoval – de facto se jednalo o systém poručenství, navazující na mandátní systém Společnosti národů a později převzatý OSN. Vysvětlení tohoto selhání americké politiky ministrem zahraničí Cordellem Hullem ztvrzuje definitivní odklon od izolacionistické tradice: „Nemohli jsme na ně [evropské velmoci] v otázce jihovýchodního Pacifiku vyvíjet přílišný nátlak, jelikož jsme hledali možnosti nejužší možné spolupráce s nimi. Nemohli jsme si je znepřátelit na Východě a zároveň s nimi kooperovat v Evropě“ (Dulles a Ridinger, 1955, s. 14).

Roosevelt přiřazoval Atlantické chartě podobný význam, jako měly Wilsonovy body – oba programy měly sloužit k zajištění lepšího světa, oba byly prodchnuty idealismem a oba se do jisté míry věnovaly kolonialismu. Zatímco Wilson se zabýval především otázkou německých držav po válce, Rooseveltův plán byl globální a měl za cíl úplné osvobození všech světových národů. Proti němu však stály dvě zásadní překážky – jednak geopolitická situace popsaná ministrem zahraničí, jednak fakt, že v průběhu války měly logicky přednost pragmatické kroky spojené s porážkou Hitlera. Rooseveltova smrt v dubnu 1945 mu tak zabránila důsledněji stát za svými plány, a lze tedy vypožorovat jakousi paralelu s jeho předchůdcem z první války – oba státníci představili na svou dobu revoluční program, avšak okolní vlivy jim zabránily tyto plány implementovat v plné míře. Ironií osudu bylo, že v poválečné situaci si právě Velká Británie – už ne pod Churchillovým vedením – osvojila řadu politik, jež Roosevelt navrhoval, a naopak Francie se ukázala být v koloniální otázce nejvíc tvrdohlavá.²⁵

²⁵ Neochota Francie vzdát se kontroly nad Indočínou, kterou Roosevelt navrhoval zařadit do poručenského systému, měla podíl na řadě konfliktů v regionu v 50. letech (Dulles a Ridinger, 1955, s. 18).

4.4 Charta OSN

Spojené státy vyšly z druhé světové války jako dominantní aktér mezinárodní politiky – ze zmíněných důvodů v tuto chvíli ještě nelze mluvit o světové hegemonii, ale vzhledem k ovládnutí finančního trhu a k získání dominantního postavení ve „zvláštním vztahu“²⁶ s Velkou Británií je zjevný značný posun oproti situaci, v níž se nacházel Woodrow Wilson o necelá tři desetiletí dříve. I po Rooseveltově smrti si britští lídři byli vědomi, že Spojené státy nebudou schvalovat použití vojenských sil k potlačení nacionalistických hnutí, a že není pravděpodobné získat od svých zaoceánských kolegů finanční podporu pro další koloniální aktivity. Ostatně, tato otázka se do kompetencí Organizace spojených národů dostala z velké míry právě na popud USA (Hubbard, 2011, s. 364).

Vzniku Charty Organizace spojených národů předcházela krom Atlantické charty i Deklarace spojených národů z roku 1942, zaměřená na vedení války proti fašistickému bloku, a konference na Jaltě a v Dumbarton Oaks – ta se konala ve Washingtonu v roce 1944 a už se zabývala pravomocemi dvou nejdůležitějších orgánů připravované organizace, tedy Rady bezpečnosti a Valného shromáždění. Samotná charta byla přijata 25. dubna 1945 na ustanovující konferenci OSN v San Franciscu. Význam USA v otázce vytvoření OSN je tedy nepopíratelný – nehledě na Rooseveltův přínos ho dokazuje právě podepsání charty na americkém území a zvolení New Yorku jako sídla organizace.

Oproti Atlantické chartě je Charta OSN rozsáhlý dokument – celkem 111 článků je rozděleno do 19 kapitol. Stanovuje čtyři základní cíle OSN – udržovat mezinárodní mír, rozvíjet přátelské vztahy mezi národy, uskutečňovat mezinárodní spolupráci při řešení globálních problémů a být koordinátorem výše uvedených cílů (Veselý, 2007, s. 344). Krom toho, že sama zosobňuje idealistickou charakteristiku mezinárodní demokratické instituce, jsou idealistické i její zásady – především pak odloučení se od možnosti hrozby nebo přímého použití síly v mezinárodních vztazích. Naopak apel na to, že OSN nesmí zasahovat do vnitřních záležitostí jednotlivých zemí, má nádech realistické tradice primátu státu v mezinárodních otázkách.

²⁶ „Zvláštním vztahem“ mezi USA a Velkou Británií je od počátku 40. let obvykle označována jejich vzájemná spolupráce založená na sdíleném jazyce, kultuře a hodnotách kapitalismu, reprezentativní demokracie a právního systému (Evans a Newnham, 1998, s. 506).

Kapitola XI Charty OSN obsahuje Deklaraci o nesamosprávných územích, určující členům organizace přijetí zodpovědnosti za správu území, jejichž obyvatelé ještě nedosáhli plné samosprávy nebo nezávislosti – na jejich rozvoji se zúčastněné národy mají plnou měrou podílet a podporovat ho s přihlédnutím ke specifickým podmínkám konkrétního regionu (UNITED NATIONS, 2016a). Za tímto účelem je následně v kapitole XII vytvořen mezinárodní poručenský systém pro administraci a dohled nad teritorií trojího typu – těmi, které již fungovaly jako mandátní území, těmi, které byly odděleny od poražených států druhé světové války, a těmi, které se do systému umístí dobrovolně. Poručenský princip se podle článku 78 nemá vztahovat na teritoria, jež se stala členy OSN – toho využila někdejší francouzská mandátní území Sýrie a Libanon, jejichž zástupci se zúčastnili ustanovující konference. Obě země se tak staly zakládajícími členy OSN a Charles de Gaulle jim byl nucen potvrdit nezávislost, deklarovanou již v roce 1941 (Nálevka, 2004, s. 23).

Systému poručenství se věnuje i kapitola XIII, ustanovující Poručenskou radu OSN. Ta se podle článku 86 skládala jednak z území, spravujících některá teritoria, a jednak z členů Rady bezpečnosti – Číny, Francie, Sovětského svazu, Velké Británie a USA. Tito členové byli doplněni několika volenými státy tak, aby byl počet zemí spravujících a nespravujících svěřenecká území v radě vyrovnaný.

Po roce 1945 nakonec vzniklo jedenáct svěřeneckých území, z toho sedm v Africe a čtyři v Oceánii – deset z nich dříve patřilo mezi mandátní území Společnosti národů, jako jedenácté přibyla italská kolonie na území dnešního Somálska. Zbylé dvě italské državy se zanedlouho osamostatnily – Libye se původně měla stát svěřeneckým územím pod správou Itálie, ale nakonec již v roce 1951 získala nezávislost, a Eritrea se o rok později stala součástí federace s Etiopií. Problematické bylo převedení Jihozápadní Afriky, které se odmítla vzdát Jihoafrická republika, což vedlo k několika peticím k OSN během 50. let. Jak ale bylo zmíněno dříve, dnešní Namibii se podařilo osamostatnit se až v roce 1990. Činnost Poručenské rady byla pozastavena v roce 1994, kdy se poslední svěřenecké území, tichomořské Palau – paradoxně spravované Spojenými státy – po plebiscitu osamostatnilo a stalo se 185. členem OSN (UNITED NATIONS, 2016b).

Poručenský systém OSN, obdobně jako mandátní správa Společnosti národů, nijak zásadně neurychlil postup svěřeneckých území k samostatnosti. Pouze Britské Togo, jež se v roce 1957 spojilo s dalším britským územím, Zlatým pobřežím, a vytvořilo dnešní

Ghanu, získalo nezávislost před rokem 1960 – až v 60. letech ho pak následovalo dalších osm svěřeneckých území (UNITED NATIONS, 2016c). Tento vývoj adekvátně odpovídá přístupu Rooseveltových následníků k dekolonizaci, který ostatně získával obraz již během schvalování Atlantické charty – Spojené státy explicitně nepodporovaly změny v koloniálních impériích, jelikož neměly zájem na destabilizaci Evropy, avšak jejich zahraničněpolitická stanoviska jasně značila distancování se od snah tato impéria udržet v chodu.

Jistý vliv však tento zdrženlivý přístup přesto měl – antikoloniální politika povzbudila různorodá africká nacionalistická hnutí, jež se prostřednictvím přítomných amerických úředníků dozvídala o možnostech spolupráce a finanční pomoci pro nově vzniklé samostatné státy. A Spojené státy opravdu stály o přízeň vůdců takových hnutí – jednak je zvaly na cesty do USA, jednak jim na místě poskytovaly poradenství. Mezi takové vůdce, těšících se největší podpory, patřili například první prezident nezávislé Tanzanie Julius Nyerere, nebo jeden z otců zakladatelů samostatné Keni, Tom Mboya (Hubbard, 2011, s. 366). Keňa přitom byla pod britskou správou od konce 19. století, a nelze tak říci, že by Spojené státy svůj nepřímý vliv rozšiřovaly jen v rámci svěřeneckých území OSN. Vzhledem k těmto faktorům se tedy nabízí otázka, nakolik byla jejich politika motivovaná idealistickými motivy ukotvenými v analyzovaných programech, a nakolik pragmaticky realistickou snahou dál v duchu Monroeovy doktríny rozšiřovat sféru vlivu.

5 Případová studie: Suezská krize

Po druhé světové válce Spojené státy pokračovaly v nastoleném rytmu přístupu ke kolonialismu – z ideologické perspektivy ho nadále odsuzovaly, ale v praktické rovině byly jejich kroky mnohem nejistější. Primárním důvodem tohoto rozporu – krom zmíněného zájmu o stabilitu Evropy, jenž však představoval jen druhý konec spojených nádob – byla nastupující hrozba komunismu. Ta byla nebezpečná na dvou úrovních – komunismus se jednak mohl zdát atraktivní alternativou pro nacionální hnutí usilující o dosažení nezávislosti, a zároveň mu mohly snadno podlehnout i čerstvě osamostatněné země. Spojené státy tak byly nuceny balancovat mezi svými závazky vůči světovému právu na sebeurčení a počínající studenou válkou, odvádějící jejich pozornost od antikolonialistické politiky.

5.1 Předvečer krize – britská dekolonizační politika v Indii a Africe

Do roku 1956 a následné změny paradigmatu, způsobené Suezskou krizí, měla britská koloniální politika dvě podoby – jednak úplné stažení se (*withdrawal*), což bylo praktikováno v rámci Indie a Palestiny, a jednak snížení nákladů (*retrenchment*), pozorovatelné v Africe, karibské oblasti a Malajsku (Sanders, 1990, s. 74). Jak bylo nastíněno v kapitole o Atlantické chartě, indický subkontinent byl předmětem rozporu obou velmocí již v době, kdy v jejich čele stáli Roosevelt s Churchilllem, a Británie se tak v této otázce nemohla nijak spolehnout na podporu svého nejvýznamnějšího spojence. I proto byl v roce 1942 do Indie vyslán člen britského válečného kabinetu, sir Stafford Cripps, který indickým lídrům nabídl plán poválečných reforem znatelně překonávajících všechny předchozí návrhy. Tento plán byl sice odmítnut jak na indické, tak na britské – v té době ještě stále churchillovské – straně, avšak jednalo se o významný posun v rámci britské diplomacie, jenž měl krom jiného sloužit právě k umírnění nátlaku Spojených států (Judd, 2004, s. 159). Jejich postoj, spolu s obdobnou – byť ideologicky jinak motivovanou – averzí Sovětského svazu se tak nezanedbatelnou měrou podílel na britském rozhodnutí z Indie se v roce 1947 stáhnout, přestože jako primární důvod tohoto kroku je obvykle uváděn nezlomný odpor domácího obyvatelstva.²⁷

Politika snižování nákladů chronologicky následovala britské opuštění Indie a Palestiny, avšak v některých ohledech se mu podobala – opět šlo o postupné převádění pravomocí na místní instituce, které bylo možno vysvětlit buď jako přípravu domorodého obyvatelstva na případnou samostatnost, nebo jako pouhé navození zdání autonomie, a tedy naopak oddálení vyhlášení nezávislosti (Sanders, 1990, s. 85-86). Jak v karibských, tak v afrických koloniích tedy postupně docházelo k navyšování podílu účasti domácího obyvatelstva na vykonávání moci, avšak na reformy mající reálný dopad na fungování státní správy si tato území musela počkat až do zavanutí „větru změn“ v 60. letech. Motivací k tomuto jednání byla krom snah o zachování statusu impéria i – obdobně jako v případě Spojených států – obava, že narychlo opuštěné státy

²⁷ Obdobně jako v případě předání mandátu v Palestině do rukou OSN v témže roce zde hrála roli i hospodářská krize a mnohostranná angažovanost Británie, která svým rozsahem zdaleka neodpovídala její ekonomické situaci.

by představovaly lákavý cíl pro expanzivní politiku Sovětského svazu. Příklad Malajska, společně s Korejskou válkou, Britům zároveň ukázal, že komunistické hrozbě lze účinně čelit silou – ať už šlo o přímou konfrontaci na korejském poloostrově, nebo o postupné vnitřní potlačování teroristických buněk v Malajsku. Z teoretického hlediska tak v následném konfliktu ohledně suezské otázky lze spatřovat střet britského realismu s pokračujícím americkým idealismem, ačkoliv o motivacích Spojených států bude ještě řeč dále.

To, že Velká Británie během 40. a 50. let až na zmíněné výjimky stále disponovala dostatečnými prostředky pro udržení svého impéria a její vojenské složky byly schopny potlačovat skupiny toužící po samostatnosti, bylo zejména v rámci afrických kolonií znatelně ovlivněno finanční pomocí představovanou především Marshallovo plánem. Spojené státy však Britům nikdy neposkytly finance výlučně určené k udržení imperiálního pořádku – ani Truman, ani Eisenhower totiž nepovažovali koloniální oblasti za preferované percipienty amerických dolarů (Hubbard, 2011, s. 365). I z tohoto hlediska je tak patrný jistý podíl Spojených států na procesu dekolonizace, jelikož evropské mocnosti byly natolik poznamenány druhou světovou válkou, že bez explicitní materiální podpory svého zaoceánského partnera pro ně bylo mnohem obtížnější vzdálená území udržet pod svým vlivem. V aplikaci Marshallova plánu tak lze spatřovat nepřímý nástroj sloužící nejen k altruistické výpomoci evropským spojencům²⁸, ale i k oslabení koloniálních impérií, přičemž ještě více než u Británie je tento konkrétní postup zřetelný v případě Nizozemí.²⁹

5.2 Spojené státy proti zbytku světa

Střední východ představoval po konci druhé světové války důležité teritorium jak pro Velkou Británii, tak pro Spojené státy. Primární důvod měly obě mocnosti totožný – bipolární rozdělení světa způsobovalo, že jakmile některá ze zemí opustila jeden z dvou bloků, předpokládal se její automatický přesun k opačné straně, čehož se obzvláště u

²⁸ Marshallův plán krom jiného sloužil k upevnění ekonomické spolupráce mezi jednotlivými evropskými zeměmi. Spojené státy evropskou integraci podporovaly jak z idealistických (Garton Ash, 2006, s. 83), tak realistických důvodů – v době studené války neměly zájem o to, aby jejich evropský spojenec ztrácel čas a prostředky vnitřními spory.

²⁹ Poté, co Indonésie roku 1945 vyhlásila nezávislost, se Nizozemí podporované Velkou Británií pokusilo svou někdejší vládu nad souostrovím obnovit. Samostatnost Indonésie uznalo až o čtyři roky později vlivem mezinárodního nátlaku - jako katalyzátor, jenž přinutil nizozemskou vládu uznat porážku, posloužilo právě suspendování pomoci nizozemské Indonésii prostřednictvím Marshallova plánu a s tím spojená hrozba omezení finanční podpory samotnému Nizozemsku (Van Der Eng, 1988, s. 335).

oblastí bohatých na ropu západní svět snažil vyvarovat. Důležitým aspektem byly i britské vojenské základny v regionu, jež by v případě nastalého konfliktu se Sovětským svazem hrály důležitou roli při provádění raketových útoků. Spojené státy samotné však před rokem 1956 nehrály v regionu zásadní úlohu – spíše poskytovaly podporu Británii, která si pomocí správy těchto území nadále udržovala status supervelmoci (Sanders, 1990, s. 67). Znovu je tedy nutno zdůraznit, že ačkoliv žádná půjčka ani jiná finanční pomoc od USA neměla za cíl podporu britského imperialismu, americké peníze hrály v tomto poválečném britském působení na Středním východě důležitou roli.

Velká Británie si role Středního východu byla dobře vědoma – když jí v roce 1951 Egypt vypověděl vzájemnou obrannou smlouvu a požadoval úplnou evakuaci Suez, Londýn se pokoušel situaci zvrátit právě důrazem na strategickou důležitost ochrany Egypta. Tuto variantu podpořily i Spojené státy (Nálevka, 2010, s. 89), avšak egyptská vláda nabídku odmítla a následovaly téměř rok trvající nepokoje zaměřené proti Britům, ukončené až státním převratem v červenci 1952. Gamál Abdel Násir, plukovník, který se v nově nastolené republice chopil moci, dva roky nato dosáhl dohody o stažení britských okupačních sil ze Suez³⁰, avšak jeho diplomatická jednání se Spojenými státy už tak úspěšná nebyla – Násir byl vůči Západu skeptický a solidarita „svobodného světa“ podle něj znamenala jen „imperialismus a nadvládu“ (Ferro, 2007, s. 396), americké ministerstvo zahraničí bylo naopak zdrženlivé vůči káhirské antiizraelské orientaci (Nálevka, 2010, s. 90). Poté, co selhala dodávka amerických zbraní egyptské armádě, obrátil se Násir na Sovětský svaz, a ten mu prostřednictvím Československa potřebnou moderní výzbroj dodal.

Násir si byl vědom, že právě tímto manévrováním mezi západním a východním blokem může jeho země získat nejvíce. A skutečně – Anglie a Spojené státy se rozhodly, že zmařenou dodávku zbraní nahradí spoluprací na Násirově megalomanském projektu, výstavbě Asuánské přehrady nedaleko egyptských hranic se Súdánem. Podmínky západních velmocí však zahrnovaly určitou kontrolu nad egyptskými výdaji (Ferro, 2007, s. 397), proto se Násir opět obrátil na Sovětský svaz a zároveň navázal diplomatické styky s Čínskou lidovou republikou, což nakonec vedlo ke stažení anglo-americké nabídky. Foster Dulles, ministr zahraničí Spojených států, si byl jistý, že tím

³⁰ V britské vojenské základně v oblasti Suezského kanálu v té době přebývalo přibližně osmdesát tisíc vojáků a jednalo se tak o jednu z posledních velkýchází Velké Británie v její dřívější imperiální říši. Na stažení vojsk roku 1954 se do značné míry podílel i nátlak Spojených států (Kissinger, 1999, s. 548), jejichž postoj se tedy od roku 1951, kdy britskou přítomnost v regionu podporovaly, značně změnil.

zahnal Násira do slepé uličky – pokud by Sovětský svaz žádost nepřijal, narušilo by to podle ministra jeho pečlivě budovanou pozici, pokud by naopak Egyptu potřebné finance poskytl, měl Dulles plán jak ostatním sovětským satelitům předložit, že zatímco oni žijí v mizerných podmínkách, do Egypta jsou investovány miliony (Kyle, 2011, s. 130). Násir se však rozhodl, že nebude spoléhat na vnější investory, a rozhodl se v zájmu financování Asuánské přehrady znárodnit Suezský průplav.³¹

Největšími akcionáři průplavu byli do té doby Britové a Francouzi, a ačkoliv Násir jakožto právoplatný vůdce jednal v rámci mezinárodního práva, evropské mocnosti odmítaly nad kanálem ztratit vliv. Zatímco Francie za sebou měla kapitulace v Indočíně, Tunisku a Maroku, a nechtěla tak nadále ustupovat, britské důvody byly pragmatictějšího rázu – průplavem proplouvala zhruba třetina jejich lodí. Přímá konfrontace však právě z důvodů legitimacy znárodnění nebyla možná – Spojené státy daly navíc jasně najevo, že vojenská operace není řešením, a vytvořily Sdružení uživatelů Suezského průplavu, zavazujíc se, že sdružení nebude své nároky prosazovat silou. Prohlášení Foster Dullese o tom, že odmítá ztotožnit politiku své země s obranou zájmů bývalých mocností (Ferro, 2007, s. 403-404), nakonec přimělo Brity přidat se k tajným jednáním Francouzů s Izraelem, a podílet se tak na vzniku protokolu ze Sèvres. Je tedy zjevné, že následná americká jednání nebyla jakýmsi bleskem z čistého nebe, neb Spojené státy použití síly v suezské otázce odsuzovaly od samého počátku.

Právě Izrael měl být pro mocnosti Evropy prostředkem, jak znovu získat vliv v oblasti průplavu. Jeho ochota spolupracovat s Británií a Francií nepramenila jen z toho, že mu Egypt zablokoval jeden z přístavů, ale i z komplikovaného postavení Izraele v arabském světě – územní rozšíření státu by mu zajistilo hranice, jež by šlo snadněji vojensky bránit (Nálevka, 2010, s. 90). Dle plánu, na kterém se tři země v Sèvres dohodly, měl Izrael provést pozemní útok, jímž by vyvolal konflikt na hranicích s Egyptem. Zbylé dvě země by poté intervenovaly za předstíraným účelem oddělení znepřátelených stran, přičemž další postup nebyl konkrétně upřesněn. Je otázkou, zda bylo pouhou shodou okolností, nebo důmyslně připraveným tahem, že se invaze měla odehrát krátce před americkými prezidentskými volbami – Eisenhower, který v té době kandidoval do druhého funkčního období, si to však vyložil jasně a

³¹ Francouzský velvyslanec ve Washingtonu, Maurice Couve de Murville, byl jedním z mála, kdo takovou reakci očekával - Suez byl podle něj jediný prostředek, jímž se Násir mohl dotknout západních mocností (Kyle, 2011, s. 130).

tímto pokusem zbavit ho přízně židovských voličů v případě americké opozice vůči britsko-francouzské intervenci byl hluboce uražen (Kissinger, 1999, s. 563).

Izrael zahájil operaci zvanou Kadeš 29. října 1956. Za necelých 24 hodin po jejím zahájení izraelské jednotky ovládly téměř celý Sinajský poloostrov a nedaleko Suezského průplavu očekávaly vyhlášení ultimáta. O den později obě strany skutečně obdržely výzvu k okamžitému ukončení bojů – ta byla dle očekávání odmítnuta a 31. října byl zahájen britsko-francouzský letecký útok proti egyptským cílům. Na začátku listopadu poté ofenzíva pokračovala se zapojením výsadkových jednotek. Egyptská armáda nebyla schopna dlouho odolávat ani jedné z ofenzív, vojska útočících zemí brzy obsadila vytyčené cíle a jejich fyzické dobytí tak nepředstavovalo problém.

Již 30. října, krátce po prvotním útoku Izraele, se však Spojené státy prostřednictvím Rady bezpečnosti OSN pokusily přikázat izraelským jednotkám okamžité stažení se, přičemž po zapojení Británie a Francie o den později odsoudily i tyto své spojence – Eisenhower v televizním projevu konstatoval, že činy mocností, jež svůj postup se Spojenými státy navíc nijak nekonzultovaly, byly chybou, a dodal, že Spojené státy nepovažují použití síly za vhodný nástroj k řešení mezinárodních otázek (Kyle, 2011, s. 386). Američané odsuzovali jak způsob provedení intervence, tak její načasování – krom již zmíněných prezidentských voleb také Sovětský svaz získal téma, ke kterému mohl odvádět pozornost od vojenského zásahu v Maďarsku z 24. října téhož roku.³² Nutno však podotknout, že americký nesouhlas s využitím silových prostředků byl ve značném rozporu s rokem 1954, kdy Ústřední zpravodajská služba (CIA) polovojenskými prostředky svrhla levicovou vládu Guatemaly, nakupující zbraně z východního bloku (Heideking a Mauch, 2012, s. 310).

Zmíněný pokus Spojených států zastavit izraelskou ofenzivu skrze Radu bezpečnosti OSN, stejně jako obdobná snaha Sovětského svazu, však logicky ztroskotaly na vetech dvou stálých členů, Velké Británie a Francie. Na Eisenhowerův popud se tak hlasování přesunulo do Valného shromáždění, kde jejich veto neplatilo – a rezoluce číslo 997 tam byla skutečně přijata. Tímto rozhodnutím, platným od 2. listopadu, byl vyhlášen okamžitý klid zbraní a ukončení bojů. O dva dny později pak byla přijata další rezoluce,

³² Sovětský premiér skutečně kontaktoval amerického prezidenta s návrhem o společném postupu proti evropské agresi, považujíc Sovětský svaz za obdobného arbitra světového pořádku, jakým se prohlašovaly být Spojené státy. Eisenhower však na tuto nabídku reagoval negativně a označil ji za pouhý pokus odvést pozornost od „maďarské tragédie“ (Kyle, 2011, s. 458). Sovětský svaz zároveň intervenujícím zemím nepřímo pohrozil raketovým útokem (Nálevka, 2010, s. 92).

jdoucí ještě dál a požadující úplné stažení veškerých jednotek z Egypta a Sinajského poloostrova, a 5. listopadu byly zřízeny mírové síly Spojených národů. Zároveň byla zpřísněna rétorika Spojených států – dle Dullese Britové a Francouzi poškodili věc míru natolik, že se Západ dostal do nevýhodné pozice vůči komunistům (Nálevka, 2010, s. 91). Toto prohlášení dokazovalo nesnadné postavení Spojených států – v rámci idealistických snah o oponenturu kolonialismu nemohly přihlížet snaze o jeho faktické znovuzavedení, zároveň ale byly omezovány svým sovětským oponentem. Na jejich jednání je tedy zajímavé především to, že i přes probíhající konflikt studené války na půdě OSN postupovaly a hlasovaly společně se svým úhlavním nepřitelem proti svým největším spojencům.

5.3 Suezský průplav jako symbol konce impérií

Selhání francouzsko-britských plánů, některými autory označované za „diplomatické Dien Bien Phu“ (Ferro, 2007, s. 404), se podepsalo i na kariérách politických vůdců obou zemí. Britský premiér Anthony Eden v lednu 1957 odstoupil, což bylo částečně způsobeno jeho zdravotním stavem a částečně kritikou postupu během Suezské krize, obdržené i ze strany jeho předchůdce – Churchill se soukromě vyjádřil, že „se Suezem to Eden zpackal“ (Garton Ash, 2006, s. 34). Guy Mollet, premiér Francie, v úřadu skončil v červnu téhož roku. Jasným vítězem konfliktu se tak zdál být Násir, který si upevnil svou vnitropolitickou pozici, svou oponenturou imperiálním mocnostem získal obdiv arabského světa a co především, dostal další možnost jak vyjednávat s okolními velmocemi – krom bilancování mezi východem a západem měl teď k dispozici Suezský průplav.

Edena v premiérském křesle vystřídal Harold Macmillan, jehož konzervativní vláda byla nucena potýkat se s třemi dlouhodobými dopady Suezské krize – ztrátou mezinárodní prestiže, koncem neporušitelné jednoty Commonwealthu³³ a nově objevenou zranitelností někdejšího hegemonu i v případě konfliktu se znatelně slabším státem (Sanders, 1990, s. 102-103). Jak bylo popsáno, britské impérium bylo v částečném rozkladu již před rokem 1956, a rána v podobě Suez, vedoucí k těmto novým komplikacím, tak britský kabinet donutila k osvojení pružnějšího přístupu ke

³³ Pandit Nehru, premiér Indie, která i po osamostatnění zůstala členem Commonwealthu, v souvislosti s invazí do Egypta prohlásil, že za celou jeho kariéru v mezinárodní politice nepřišel do styku s takovým aktem čiré agrese, jakého se Británie s Francií pokoušejí docílit postupem vůči Egyptu (Kyle, 2011, s. 395).

zbývajícími koloniím. Tato politika našla symbolické vyjádření v Macmillanově projevu proneseném roku 1960 v Kapském městě – premiér v něm hovořil o „větru změn, který se žene kontinentem“ (citováno ve Watts, 2011, s. 13), majíc na mysli rostoucí nacionální vědomí afrického kontinentu, které Británie musí brát v potaz. A Británie je v potaz skutečně vzala, poněvadž Macmillanův projev následovala řada osamostatnění – již v říjnu 1960 získala nezávislost Nigérie, roku 1961 ji následovaly Sierra Leone a Tanganika, dnešní Tanzánie, o rok později Uganda a v roce 1963 Keňa.³⁴

Posun v chápání kolonialismu zaznamenalo i Portugalsko. To bylo, přestože v něm roku 1932 vládl nedemokratický režim Antónia Salazara, roku 1949 přizváno k založení Severoatlantické aliance (NATO), čehož se Salazar pokoušel využít mimo jiné k obraně svých kolonií. V roce 1961 totiž Indie anektovala oblast Goa, poslední portugalské území na indickém subkontinentu – NATO však na obranu svého člena nezasáhlo, jelikož pokračující portugalský kolonialismus především Spojené státy považovaly za ponížení antikomunistického Západu (Ciment, 2015, s. 718). Suezský konflikt navíc již předtím Salazara utvrdil v dojmu, že se na Spojené státy v zájmu obrany svých kolonií nemůže obracet, obzvláště když mu Američané odmítli poskytnout vojenskou výbavu pro jeho boje v Africe (Fonseca a Marcos, 2009, s. 106), což se značně podepsalo na Salazarových neúspěších během následné Portugalské koloniální války.

Postup Spojených států během Suezské krize by se dal vysvětlit převážením idealismu nad realismem v jejich zahraničněpolitickém rozhodování. Propagované právo na sebeurčení hrálo v prospěch Egypta, který byl po letech britské nadvlády konečně řízen samostatně, a důraz na instituce OSN značil příklon k systému mezinárodních institucí na úkor zájmů konkrétních zemí, v tomto případě Británie a Francie. V neposlední řadě samotné odsouzení síly v řešení mezinárodních problémů značilo převahu tradice ukotvené Wilsonem a Rooseveltem, a americký zásah tak lze považovat za implementaci jak Wilsonových bodů, tak Atlantické charty.

Spojené státy však zároveň měly na paměti, že pokud by proti Británii a Francii nezasáhly, ztratily by možnost dál získávat státy třetího světa do své sféry vlivu za pomoci antikolonialistické rétoriky. Jejich motivace tak byly do stejné míry ovlivňovány touto snahou o zachování protikoloniální pozice jako tendencí omezovat

³⁴ Keňa jako jediná nezískala nezávislost zcela poklidně – od roku 1952 v ní probíhal konflikt mezi tamní bělošskou menšinou a domorodým obyvatelstvem, jehož tvrdé potlačení vedlo k neblahé reputaci britské armády (Watts, 2011, s. 14).

šíření komunismu v nově osamostatněných oblastech, které pro ně představovaly jak politicky, tak hospodářsky³⁵ potenciálně důležité oblasti. A Střední východ takovou oblastí pro americkou zahraniční politiku byl – proto poté, co působení Británie a Francie pozbylo na legitimitě, zaplnily Spojené státy toto mocenské vakuum za pomoci Eisenhowerovy doktríny. Tou se zavázaly k udržování míru, podpoře zemí v regionu a ochraně těchto zemí před vnějším nebezpečím, přičemž explicitně jmenovaná je hrozba mezinárodního komunismu (Eisenhower, 2016). Tato doktrína byla vyhlášena během prezidentovy zvláštní zprávy Kongresu v lednu 1957 a od chvíle, kdy Eisenhower odsoudil použití síly Evropany, tedy trvalo pouhé dva měsíce, než se Spojené státy samy oficiálně přihlásily k obdobnému, jelikož Eisenhower ve svém projevu vysloveně zmiňuje možnost vojenské asistence. Je pravda, že je konstatována také potřeba souhlasu místní vlády k aplikování takové formy pomoci, avšak posun k realistickému pojetí zahraniční politiky, založené na zadržování komunismu³⁶, je více než zřetelný. Eisenhowerova doktrína byla v 50. letech aplikována v případě občanské války v Libanonu, kdy vylovení čtrnácti tisíc členů námořní pěchoty představovalo největší vojenskou operaci tehdejší administrativy (Heideking a Mauch, 2012, s. 310), nebo v rámci diplomatické a vojenské pomoci Jordánsku. Wilsonova vize, v níž Spojené státy představovaly globálního policistu, se tak – paradoxně díky hrozbě Sovětského svazu – rozšiřovala do dalších částí světa.

³⁵ Z hospodářského hlediska zatím nehrála natolik důležitou roli ropa – Spojené státy v 50. letech disponovaly významnými nalezišti v Texasu a na Aljašce a v případě nedostatku byla ropa dovážena předně z Kanady a Latinské Ameriky (Heideking a Mauch, 2012, s. 309).

³⁶ Za koncept „zadržování komunismu“ se obvykle označuje již Trumanova doktrína z roku 1947. V té se Spojené státy zavázaly k pomoci Řecku a Turecku, přičemž tuto roli převzaly od Velké Británie, která již nebyla schopna dál vynakládat prostředky pro boj s převážně komunistickými partyzány (Krejčí, 2009, s. 30). Eisenhowerova doktrína tak lze být chápána i jako rozšíření předchozího programu na oblast Středního východu.

Závěr

Cílem práce bylo ukázat vývoj postoje Spojených států coby světové velmoci ke kolonialismu a především pak k následné dekolonizaci v druhé polovině 20. století. Zároveň měla identifikovat, zda byla americká jednání motivována spíše z idealistické, nebo realistické perspektivy. Po teoretickém vymezení, zahrnujícím představení těchto dvou paradigmat tak, jak s nimi práce bude pracovat, byl popsán vývoj zahraniční politiky, přičemž důraz byl kladen na postupný rozklad izolacionalismu zavedeného otci zakladateli. Monroeova doktrína jako první analyzovaný program ukázala, že ačkoliv v 19. století izolacionismus v zahraničněpolitickém rozhodování stále hrál důležitou úlohu, Spojené státy se postupně stávaly natolik silným aktérem, že se mohly sebevědomě zapojit do mezinárodního systému – i když jen v negativním smyslu ve formě zabránění evropským mocnostem dále expandovat na západní polokouli. Bylo argumentováno, že takové jednání s sebou neslo znaky realistického přístupu, jelikož se jednalo o specifickou formu vyvažování evropské moci a zároveň o způsob, jakým rozšířit svou sféru vlivu tam, kam ji již nadále nemohli rozšiřovat Evropané.

Program 14 bodů prezidenta Wilsona pak představoval zlom, který do americké politiky zanesl víru v mezinárodní instituce a v „program světového míru“. Jeho vize, způsobující vznik mandátního systému pro bývalé kolonie zemí poražených v první světové válce, byla vizí idealistickou, avšak nepodařilo se ji zcela naplnit – odpor amerického Senátu zabránil Spojeným státům vstoupit do Společnosti národů a zároveň jejich mezinárodní pozice ještě nebyla dostatečně silná k tomu, aby byl Wilson schopen právo na sebeurčení implementovat důsledněji. Jeho působení v prezidentském úřadě však značně ovlivnilo přístup Spojených států k blížící se dekolonizaci – zatímco jeho předchůdci uznávali evropské sféry vlivu a tím i koloniální systém, Wilsonův program Spojeným státům zaručil možnost v budoucnu podporovat dekolonizaci nejen z ekonomických, ale i morálních důvodů.

Atlantická charta, symbolizující prostřední článek posunu od unilateralismu Monroeovy doktríny a Wilsonových bodů k multilateralismu Charty OSN, pak právě na 14 bodů přirozeně navázala – právo na sebeurčení je v ní zmíněno explicitněji a zároveň vizi světového míru v duchu idealismu obhajuje upuštěním od použití síly. Spojené státy zároveň ve druhé světové válce hrály větší roli než ve válce předcházející a po

jejím skončení se tak nacházely ve výhodnější pozici, z níž se mohli účinněji pasovat do role globálního policisty, jak si to přál již Wilson. Roosevelt, oponující v koloniální otázce Churchillovi, však byl na konci války stále omezován závislostí na evropských spojencích, a proto před svou smrtí v roce 1945 obdobně jako Wilson nedokázal svůj program kompletně převést do reality.

Ani Rooseveltovi následovníci však z geopolitických důvodů stále neměli možnost změny v koloniálních impériích explicitně podporovat – konkrétně jim v tom bránily snaha o stabilitu Evropy a obava ze šíření komunismu. Z tohoto aspektu je zřetelné, že realistická hrozba byla pro Američany silnější než snaha dosáhnout proklamovaných idealistických cílů. Nutno však podotknout, že ačkoliv Spojené státy do procesu dekolonizace samy výrazněji nezasahovaly, koncepce jejich zahraniční politiky jasně značila neochotu podílet se na dalším chodu imperiálního systému. Ve chvíli, kdy válkou zdecimovaná evropská impéria čerpala z USA finanční pomoc, hrál tento faktor důležitou roli v jejich rozhodnutí své državy opustit.

V postoji Spojených států vůči dekolonizaci lze sledovat určitý vývoj – zatímco u Berlínské konference o Kongu a částečně i v případě Monroeovy doktríny šlo spíše o nepřímou oponenturu evropskému kolonialismu, ve formě Wilsonových a Rooseveltových politik tento odpor získal pevně dané obrysy. V případě obou státníků však šlo o obrysy rétorického charakteru, a až Suezskou krizi tak lze považovat za reálný postup americké zahraniční politiky vůči kolonialismu. V roce 1956 totiž nastala situace, kdy se idealistický odpor k potlačování suverenity cizího státu vojenskou silou zdál být silnějším než realistická obava z oslabení evropských spojenců ve prospěch Sovětského svazu, s nímž Spojené státy dokonce nepřímo spolupracovaly na půdě OSN. Evropské mocnosti si díky krizi uvědomily, že svá impéria nebudou schopny přes nesouhlas obou supervelmocí udržet a proces dekolonizace se tak znatelně urychlil.

Jak však ukázala v roce 1957 přijatá Eisenhowerova doktrína, zajišťující Spojeným státům vliv na Brity a Francouzi opuštěném Středním východě, idealistická rétorika vedla k realistickým cílům a zbavení evropských mocností kontroly nad oblastí vedlo pouze k jejímu zahrnutí do americké sféry vlivu. V tento moment je zřetelná paralela s Monroeovou doktrínou, mající de facto obdobný účel – nahradit evropskou sféru vlivu tou americkou. Devatenácté století pak nabízí i další paralelu – i v něm byl doložen patrný rozpor mezi formální politikou, hlásící se k tradici izolacionismu, a jejím reálným naplňováním. Hypotéza práce, tedy že Spojené státy využily procesu

dekolonizace k nahrazení Evropy co do velmocenského potenciálu, se tedy potvrdila – důvodů, proč Evropa svůj status ztratila, je sice více (viz Garton Ash, 2006, s. 106), ztráta kolonií však byla jedním z nich. Co se týče výzkumné otázky, zahraniční politika Spojených států v období dekolonizace se v idealistickém duchu opravdu nesla, avšak jak bylo řečeno, důsledky této politiky byly spíše realistického charakteru a nelze tak říci, že by měl idealismus v praktické rovině politiky USA vyložený primát.

Práce tedy na základě předložených argumentů ukázala, že u Spojených států je v kontextu dekolonizace patrný rozpor mezi formální a reálnou stránkou politiky, kde první se snaží obhájit své kroky důrazem na idealismus, zatímco druhá má za cíl realistický zisk moci. Pro další výzkum by se pak nabízela problematika neokolonialismu, tedy procesu, jehož prostřednictvím vyspělé státy získávají vliv na rozvojové země. Ten je často zmiňován právě v souvislosti se Spojenými státy jako určité nahrazení přímé koloniální nadvlády neoficiální politicko-hospodářskou kontrolou.

Summary

The main purpose of this thesis was to examine how foreign policy of the United States of America affected process of decolonization in the 20th century, and also if it was mostly driven by idealistic or realistic motives. After a theoretical introduction, including a characterization of those two international relations paradigms and also a description of American foreign policy mechanisms, it was argued that after a short era of isolationism established by Founding Fathers – especially by George Washington – the United States began to take an active part in international politics. With Monroe Doctrine they banned European powers from western hemisphere, spreading its own sphere of influence over newly independent countries, while their motives were hidden under idealistic rhetoric. With the First World War and administration of Woodrow Wilson they adopted even more idealistic appearance, with his famous Fourteen Points being a symbol of American idealism.

With the Second World War, the balance of power shifted in favor of the United States, with old powers being dependent on American funding. Franklin Roosevelt took advantage of that shift to increase the pressure against European empires so they grant

their colonies independence, but the freshly awakened Cold War forced them to be less persistent in that effort. Because of that, the United States kept supporting the decolonization, but it was only an indirect support which was meant to keep European allies powerful enough to resist the threat of communism. Once again, idealism was in clash with realism, with the first one supposed to be the main concept of American foreign policy, but the second one affecting the policy enough to alter its goals.

The case study focused on Suez Crisis showed the apparent victory of idealism in American foreign policy, when the United States stepped in and – together with the USSR – condemned British and French use of power against the sovereign nation of Egypt. The colonial empires lost the stamina and eventually had to abandon their colonies, which was in favor of American idealism – but, as shown, that idealism had realistic purposes since shortly after the crisis the United States replaced Europe as the power dominating Middle East. Conclusion of the thesis therefore was that although American foreign policy indeed had many signs of idealism when facing decolonization and it surely accelerated the process itself, it mostly served to realistic goals of gaining power.

Použitá literatura

Knížní publikace:

- ART, Robert J., 2003. *A grand strategy for America*. Ithaca: Cornell University Press, xvi, 320 s. ISBN 978-0-8014-4139-4.
- BARŠA, Pavel, 2003. *Hodina impéria: zdroje současné zahraniční politiky USA*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 151 s. ISBN 80-210-3114-x.
- BARŠA, Pavel, 2007. *Síla a rozum: spor realismu s idealismem v moderním politickém myšlení*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 432 s. ISBN 978-80-7007-256-1.
- CIMENT, James, 2015. INDIA: Invasion of Goa, 1961. In: CIMENT, James a Kenneth HILL (eds.). *Encyclopedia of Conflicts Since World War II: Volume 1-2*. Routledge, s. 716-719. ISBN 978-1-57958-181-7.
- DRULÁK, Petr, 2009. Moc v MV. In: KRATOCHVÍL, Petr a Petr DRULÁK (eds.). *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, s. 179-182. ISBN 978-80-7367-469.
- DRULÁK, Petr, 2010. *Teorie mezinárodních vztahů*. Vyd. 2. Praha: Portál, 220 s. ISBN 978-80-7367-721-3.
- EVANS, Graham a Jeffrey NEWNHAM, 1998. *The Penguin dictionary of international relations*. London: Penguin Books, viii, 623 s. ISBN 0140513973.
- FERRO, Marc, 2007. *Dějiny kolonizací: od dobývání po nezávislost 13.-20. století*. První vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 503 s. ISBN 978-80-7106-021-5.
- GARTON ASH, Timothy, 2006. *Svobodný svět: Amerika, Evropa a budoucnost západu*. Praha: Paseka, 237 s. ISBN 80-7185-707-6.
- HAMILTON, Alexander a Henry Cabot LODGE (ed.), 1904. *The Works of Alexander Hamilton* [online]. Federal ed., 12 v.: Vol. 4. New York and London: G. P. Putnam's sons, 489 s. [cit. 2015-12-25]. Dostupné z: <http://oll.libertyfund.org/titles/1381>.
- HEIDEKING, Jürgen a Christof MAUCH, 2012. *Dějiny USA*. Vyd. 1. Praha: Grada, 464 s. ISBN 978-80-247-2894-0.

HERZ, John H., 1951. *Political realism and political idealism: a study in theories and realities*. Chicago: University of Chicago Press, xii, 275 s.

HILDEBRANDT, Reinhard, 2009. *US hegemony: global ambitions and decline : emergence of the interregional Asian triangle and the relegation of the US as a hegemonic power, the reorientation of Europe*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 112 s. ISBN 978-3631597316.

HOBBS, Thomas, Jiří CHOTAŠ, Zdeněk MASOPUST a Marina BARABAS, 2009. *Leviathan, aneb, Látka, forma a moc státu církevního a politického*. Vydání první. Praha: OIKOYMENH, 513 s. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-106-9.

HUBBARD, James P., 2011. *The United States and the end of British colonial rule in Africa, 1941-1968*. Jefferson, North Carolina: McFarland, 421 s. ISBN 0786457457.

JANDA, Kenneth, Jeffrey M BERRY, Jerry GOLDMAN a Earl HUFF, 1998. *Výzva demokracie: systém vlády v USA*. 2. vyd. Praha: Slon, 423 s. ISBN 80-85850-54-0.

JUDD, Denis, 2004. *The lion and the tiger: the rise and fall of the British Raj, 1600-1947*. Oxford: Oxford University Press, 234 s. ISBN 0-19-280358-1.

KAGAN, Robert, 2008. *Nebezpečný národ*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 569 s. ISBN 978-80-7106-969-0.

KANT, Immanuel, Milan SOBOTKA a Karel NOVOTNÝ, 2013. *Studie k dějinám a politice*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 191 s. ISBN 978-80-7298-312-4.

KISSINGER, Henry, 1999. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. 3. vyd. Praha: Prostor, 946 s. ISBN 80-7260-025-7.

KREJČÍ, Oskar, 2009. *Zahraniční politika USA: ideje, doktríny, strategie*. 2., upr. vyd. Praha: Professional Publishing, 429 s. ISBN 978-80-7431-003-4.

KRUTZ, Glen S a Jeffrey S PEAKE, 2009. *Treaty politics and the rise of executive agreements: international commitments in a system of shared powers*. Ann Arbor: University of Michigan Press, xi, 252 s. ISBN 9780472022113.

KYLE, Keith, 2011. *Suez: Britain's end of Empire in the Middle East*. New ed. London: Tauris, 686 s. ISBN 978-1-84885-533-5.

- LOUIS, William Roger, 1978. *Imperialism at bay: the United States and the decolonization of the British Empire, 1941-1945*. New York: Oxford University Press, 594 s. ISBN 01-982-1125-2.
- MEERNIK, James David, 2004. *The political use of military force in US foreign policy*. Burlington, VT: Ashgate, 269 s. ISBN 07-546-4288-7.
- MCDOUGALL, Walter A., 1997. *Promised land, crusader state: the american encounter with the world since 1776*. Boston: Mariner book, xiii, 286 s. ISBN 03-959-0132-4.
- MCGUIRE, Edward B., 2013. *The British Tariff System*. Routledge, 328 s. ISBN 9781136595189.
- MORGENTHAU, Hans, 1952. *American Foreign Policy*. London: Methuen and Co., 250 s.
- NÁLEVKA, Vladimír, 2004. *Čas soumraku: rozpad koloniálních impérií po druhé světové válce*. Vyd. 1. Praha: Triton, 199 s. ISBN 80-7254-495-0.
- NÁLEVKA, Vladimír, 2010. *Horké krize studené války*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad. Moderní dějiny, 196 s. ISBN 978-80-7429-011-4.
- PAINE, Thomas a Isaac KRAMNICK, 1986. *Common sense*. 4th ed. New York: Penguin books, 128 s. ISBN 0-14-039016-2.
- SANDERS, David, 1990. *Losing an empire, finding a role: British foreign policy since 1945*. Basingstoke: Macmillan Education, 349 s. ISBN 0-333-44266-0.
- TOCQUEVILLE, Alexis de, 1988. *Democracy in America*. New York: HarperPerennial, xiv, 778 s. ISBN 0-06-091522-6.
- VESELÝ, Zdeněk, 2007. *Dějiny mezinárodních vztahů*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 606 s. ISBN 978-80-7380-018-5.
- WILSON, James Q., 1995. *Jak se vládne v USA*. Praha: Victoria Publishing, 403 s. ISBN 80-85605-70-8.

Periodická literatura:

DULLES, Foster Rhea a Gerald E. RIDINGER, 1955. The Anti-Colonial Policies of Franklin D. Roosevelt. *Political Science Quarterly* [online]. **70**(1): 1-18 [cit. 2016-03-31]. DOI: 10.2307/2145412. ISSN 00323195. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2145412?origin=crossref>.

FONSECA, Ana Mónica a Daniel MARCOS, 2009. French and German Support to Portugal: The Military Survival of the "Estado Novo" (1958-1968). *Portuguese Studies Review*. Baywolf Press [online]. **16**(2): 103-119 [cit. 2016-02-11]. ISSN 1057-1515. Dostupné z: https://www.academia.edu/211248/French_and_German_Support_to_Portugal_The_Military_Survival_of_the_Estado_Novo_1958-1968.

GILDERHUS, Mark T., 2006. The Monroe Doctrine: Meanings and Implications. *Presidential Studies Quarterly* [online]. **36**(1): 5-16 [cit. 2016-02-21]. DOI: 10.1111/j.1741-5705.2006.00282.x. ISSN 0360-4918. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1741-5705.2006.00282.x>.

KAPLAN, Lawrence S., 1957. Jefferson, the Napoleonic Wars, and the Balance of Power. *The William and Mary Quarterly* [online]. **14**(2): 196-217 [cit. 2016-01-23]. DOI: 10.2307/1922110. ISSN 00435597. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1922110?origin=crossref>.

MAYER, Kenneth R., 1999. Executive Orders and Presidential Power. *The Journal of Politics* [online]. University of Chicago Press, **61**(2): 445-466 [cit. 2016-01-24]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2647511>.

MEAD, Walter Russell, 1995. Lucid Stars: The American Foreign Policy Tradition. *World Policy Journal* [online]. **11**(4): 1-17 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/40209380>.

MUNENE, G. Macharia, 1990. THE UNITED STATES AND THE BERLIN CONFERENCE ON THE PARTITION OF AFRICA, 1884 – 1885. *Transafrican Journal of History* [online]. **19**: 73-79 [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/24328676>.

SUSSMAN, Glen a Byron W. DAYNES, 2007. Spanning a Century: The Presidencies of Theodore Roosevelt and George W. Bush. *Conference Papers -- American Political Science Association* [online]. **2007**(1): 1-38 [cit. 2016-01-30]. Dostupné z:

<http://search.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx?direct=true&db=poh&AN=34505361&lang=cs&site=ehost-live>.

VAN DER ENG, Pierre, 1988. Marshall Aid as a Catalyst in the Decolonization of Indonesia, 1947-49. *Journal of Southeast Asian Studies* [online]. **19**(2), 335-352 [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/20071018>.

WATTS, Carl Peter, 2011. The 'Wind Of Change': British Decolonisation In Africa, 1957-1965. *History Review* [online]. **Dec**(71): 12-17 [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=67763554&lang=cs&site=ehost-live>.

ZEILER, Thomas W., 1997. GATT Fifty Years Ago: U.S. Trade Policy and Imperial Tariff Preferences. *BUSINESS AND ECONOMIC HISTORY* [online]. **Twenty-six**(2): 709-717 [cit. 2016-04-06]. ISSN 0894-6825. Dostupné z: <http://www.thebhc.org/sites/default/files/beh/BEHprint/v026n2/p0709-p0717.pdf>.

Online zdroje:

ADAMS, John Quincy, 2016. Speech on Independence Day: United States House of Representatives, July 4, 1821. In: *Teaching American History* [online]. Ashbrook Center at Ashland University, ©2006-2016 [cit. 2015-12-11]. Dostupné z: <http://teachingamericanhistory.org/library/document/speech-on-independence-day>.

Atlantic Charter, 2008. In: *The Avalon Project* [online]. New Haven (CT): Lillian Goldman Law Library, ©2008 [cit. 2016-04-18]. Dostupné z: <http://avalon.law.yale.edu/wwii/atlantic.asp..>

EISENHOWER, Dwight D., 2016. Special Message to the Congress on the Situation in the Middle East: January 5, 1957. In: Gerhard PETERS and John T. WOOLLEY. *The American Presidency Project* [online]. Santa Barbara: University of California, ©1999-2016 [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=11007>.

MONROE, James, 2016. Seventh Annual Message: December 2, 1823. In: Gerhard PETERS and John T. WOOLLEY. *The American Presidency Project* [online]. Santa Barbara: University of California, ©1999-2016 [cit. 2016-11-03]. Dostupné z: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=29465>.

ROOSEVELT, Theodore, 1905. Transcript of Theodore Roosevelt's Corollary to the Monroe Doctrine (1905). In: *Our Documents: a National Initiative on American History, Civics, and Service* [online]. College Park (MD): National History Day, [mezi 2002-2016] [cit. 2016-04-18]. Dostupné z: <http://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=true&doc=56&page=transcript>.

ROOSEVELT, Theodore, 1914. Letter from Theodore Roosevelt to Hugo Munsterberg. In: *Theodore Roosevelt Center* [online]. Washington DC: Library of Congress Manuscript Division, creation date: 1914-10-03 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.theodorerooseveltcenter.org/en/Research/Digital-Library/Record.aspx?libID=o210505>.

UNITED NATIONS, 2016a. Charter of the United Nations. In: *The United Nations* [online]. New York: UN, ©2016 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/charter-united-nations/index.html>.

UNITED NATIONS, 2016b. International Trusteeship System. In: *The United Nations and Decolonisation* [online]. New York: UN, ©2016 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/decolonization/its.shtml>.

UNITED NATIONS, 2016c. Trust Territories that have achieved self-determination. In: *The United Nations and Decolonisation* [online]. New York: UN, ©2016 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/decolonization/selfdet.shtml>.

UNITED STATES OF AMERICA. USA, 2016. The Constitution of the United States. In: *National Constitution Center* [online]. Philadelphia: NCC, [mezi 2000-2016] [cit. 2016-04-18]. Dostupné z: <http://constitutioncenter.org/media/files/constitution.pdf>.

WASHINGTON, George, 2008. Washington's Farewell Address 1796. In: *The Avalon Project* [online]. New Haven (CT): Lillian Goldman Law Library, ©2008 [cit. 2016-11-04]. Dostupné z: http://avalon.law.yale.edu/18th_century/washing.asp.

WASHINGTON, George, 2016. Proclamation 4 - Neutrality of the United States in the War Involving Austria, Prussia, Sardinia, Great Britain, and the United Netherlands Against France - April 22, 1793. In: Gerhard PETERS and John T. WOOLLEY. *The American Presidency Project* [online]. Santa Barbara: University of California, ©1999-2016 [cit. 2015-11-03]. Dostupné z: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=65475>.

WILSON, Woodrow, 2012. State of the Union 1915: 7 December 1915. In: *American History: From Revolution to Reconstruction and beyond* [online]. ©1994-2012 [cit. 2015-11-03]. Dostupné z: <http://www.let.rug.nl/usa/presidents/woodrow-wilson/state-of-the-union-1915.php>.

WILSON, Woodrow, 2016a. First Annual Message: December 2, 1913. In: Gerhard PETERS and John T. WOOLLEY. *The American Presidency Project* [online]. Santa Barbara: University of California, ©1999-2016 [cit. 2016-04-18]. Dostupné z: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=29554>.

WILSON, Woodrow, 2016b. Address to the Senate of the United States: "A World League for Peace": January 22, 1917. In: Gerhard PETERS and John T. WOOLLEY. *The American Presidency Project* [online]. Santa Barbara: University of California, ©1999-2016 [cit. 2015-11-03]. Dostupné z: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=65396>.

WILSON, Woodrow, 2016c. Address to a Joint Session of Congress on the Conditions of Peace: January 8, 1918. In: Gerhard PETERS and John T. WOOLLEY. *The American Presidency Project* [online]. Santa Barbara: University of California, ©1999-2016 [cit. 2015-11-03]. Dostupné z: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=65405>.